

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jana Živec

**NESTRPNOST DO LJUDI DRUGAČNE
NACIONALNOSTI NA PRIMERU SOCIALNE
DISTANCE V 80-IH IN 90-IH LETIH**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jana Živec

Mentorica: **redni profesor dr. Mirjana Ule – Nastran**

Somentorica: **redni profesor dr. Anuška Ferligoj**

**NESTRPNOST DO LJUDI DRUGAČNE
NACIONALNOSTI NA PRIMERU SOCIALNE
DISTANCE V 80-IH IN 90-IH LETIH**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

Zahvala

Pričajoče diplomsko delo je nastalo pod mentorstvom dr. Mirjane Ule - Nastran in somentorice dr. Anuške Ferligoj. Brez njunih napotkov, pomoči in vzpodbud diploma ne bi postala resničnost, zato se jima za njuno pomoč iskreno zahvaljujem.

Zahvaljujem se tudi vsem, ki so mi tako ali drugače pomagali pri nalogi, prijateljem, fantu in staršem.

Jana Živec

VSEBINSKO KAZALO

1.	UVOD.....	8
2.	OPREDELITEV POJMA STRPNOST/NESTRPNOST.....	10
2.1.	ZGODOVINSKO OZADJE STRPNOSTI.....	11
2.1.1.	STRPNOST NEKOČ.....	13
2.1.2.	STRPNOST DANES.....	15
2.2.	POKAZATELJI IN OBLIKE NESTRPNOSTI.....	16
2.2.1.	SOCIALNA DISTANCA.....	18
2.3.	ZMANJŠEVANJE NESTRPNOSTI.....	21
2.4.	IZVOR NESTRPNOSTI.....	23
2.4.1.	MEDSKUPINSKI PROCESI.....	24
2.4.2.	OSEBNA IDENTITETA.....	30
2.4.3.	DRUŽBENI KONTEKST.....	31
2.5.	IZVOR NESTRPNOSTI SLOVENCEV V 80IH IN 90IH LETIH.....	33
2.5.1.	VPLIV DRUŽBENEGA KONTEKSTA.....	33
2.5.2.	VPLIV MEDSKUPINSKIH PROCESOV.....	36
3.	TEORETSKI MODEL NESTRPNOSTI.....	37
3.1.	DEFINICIJE SPREMENLJIVK TEORETSKEGA MODELA.....	37
3.2.	HIPOTEZE IN ARGUMENTI HIPOTEZ.....	38
4.	OPERACIONALIZACIJA SPREMENLJIVK.....	39
4.1.	OPERACIONALIZACIJA NESTRPNOSTI.....	40
4.2.	OPERACIONALIZACIJA DRUŽBENEGA KONTEKSTA.....	42
4.3.	OPERACIONALIZACIJA NACIONALNE VEZANOSTI.....	444
5.	OPIS PODATKOV.....	455
6.	OPIS VZORCA IN SPREMENLJIVK.....	45
6.1.	OPIS VZORCA SJM 82 IN SJM 92/3.....	45
6.2.	OPIS SESTAVLJENIH SPREMENLJIVK.....	48
7.	PREDSTAVITEV UPORABLJENIH METOD ANALIZE.....	51
7.1.	FREKVENČNA PORAZDELITEV.....	51
7.2.	ARITMETIČNA SREDINA (μ).....	51
7.3.	STANDARDNI ODKLON(σ).....	51
7.4.	KOEFICIENT ASIMETRIJE (skewness).....	52

7.5. KOEFICIENT SPLOŠČENOSTI (kurtosis)	52
7.6. T-TEST.....	52
7.7. KOEFICIENT KORELACIJE MED DVEMA SPREMENLJIVKAMA.....	52
7.8. REGRESIJSKA ANALIZA	53
7.9. FAKTORSKA ANALIZA	54
7.10. SCREE DIAGRAM.....	55
7.11. KONSTRUKCIJA INDEKSA.....	55
8. ANALIZA PODATKOV	55
8.1. PRESEČNA ANALIZA.....	56
8.1.1. POVEZANOST MED SPREMENLJIVKAMI.....	56
8.1.2. REGRESIJSKA FUNKCIJA.....	57
8.1.3. REGRESIJSKI MODEL	58
8.2. ČASOVNA ANALIZA.....	59
8.2.1. PREGLED ETNIČNE DISTANCE GLEDE NA POSAMEZNE NIVOJE ZA LETO 1982.....	60
8.2.2. PREGLED ETNIČNE DISTANCE GLEDE NA POSAMEZNE ETNIČNE SKUPINE ZA LETO 1982	61
8.2.3. PREGLED ETNIČNE DISTANCE GLEDE NA POSAMEZNE NIVOJE ZA LETO 1992.....	62
8.2.4. PREGLED ETNIČNE DISTANCE GLEDE NA POSAMEZNE ETNIČNE SKUPINE ZA LETO 1992	63
8.3. T-TEST.....	65
9. ZAKLJUČEK.....	67
10. LITERATURA.....	69
11. PRILOGA.....	72
PRILOGA A: PRIMER IZPISA REZULTATOV OPISNIH STATISTIK ZA DEMOGRAFSKE SPREMENLJIVKE V PROGRAMSKEM PAKETU SPSS 9.0.....	72
PRILOGA B: PRIMER IZPISA REZULTATOV OPISNIH STATISTIK ZA SESTAVLJENE SPREMENLJIVKE V PROGRAMSKEM PAKETU SPSS 9.0.....	72
PRILOGA C: PRIMER IZPISA REZULTATOV REGRESIJE V PROGRAMSKEM PAKETU SPSS 9.0.....	72

PRILOGA D: PRIMER IZPISA REZULTATOV T-TESTA V PROGRAMSKEM PAKETU SPSS 9.0.....	73
PRILOGA E: PRIMER IZPISA REZULTATOV FAKTORSKE ANALIZE V PROGRAMSKEM PAKETU SPSS ZA KONCEPT NESTRPNOSTI. I.	75
II.	76
PRILOGA F: PRIMER IZPISA REZULTATOV FAKTORSKE ANALIZE V PROGRAMSKEM PAKETU SPSS 9.0 ZA KONCEPT NACIONALNE VEZANOSTI.....	77
PRILOGA G: PRIMER IZPISA REZULTATOV FAKTORSKE ANALIZE V PROGRAMSKEM PAKETU SPSS 9.0 ZA KONCEPT DRUŽBENEGA KONTEKSTA.....	78

KAZALO TABEL

<u>Tabela 6.1:</u> TABELA OPISNIH STATISTIK ZA DEMOGRAFSKE SPREMENLJIVKE...	46
<u>Tabela 6.2:</u> TABELA OPISNIH STATISTIK ZA SPREMENLJIVKE TEORETSKEGA MODELA.....	48
<u>Tabela 8.1:</u> KORELACIJSKA TABELA.....	56
<u>Tabela 8.2:</u> REZULTATI REGRSIJE Z METODO ENTER.....	57
<u>Tabela 8.3:</u> ETNIČNA DISTANCA GLEDE NA POSAMEZNE NIVOJE IZRAŽANJA ETNIČNE DISTANCE 1982.....	60
<u>Tabela 8.4:</u> ETNIČNA DISTANCA GLEDE NA POSAMEZNE ETNIČNE SKUPINE ZA LETO 1982.....	61
<u>Tabela 8.5:</u> ETNIČNA DISTANCA GLEDE NA POSAMEZNE NIVOJE IZRAŽANJA ETNIČNE DISTANCE 1992.....	62
<u>Tabela 8.6:</u> ETNIČNA DISTANCA GLEDE NA POSAMEZNE ETNIČNE SKUPINE ZA LETO 1992.....	63
<u>Tabela 8.7:</u> POVPREČJE ETNIČNE DISTANCE ZA LETO 1982.....	64
<u>Tabela 8.8:</u> POVPREČJE ETNIČNE DISTANCE ZA LETO 1992.....	64
<u>Tabela 8.9:</u> STATISTIKE IZBRANIH SKUPIN.....	65
<u>Tabela 8.10:</u> NEODVISNI T-TEST VZORCEV 1/2.....	65
<u>Tabela 8.11:</u> NEODVISNI T-TEST VZORCEV 2/2.....	65

KAZALO GRAFOV

<u>Graf 3.1:</u> TEORETSKI MODEL.....	38
<u>Graf 6.1:</u> RAZPOREDITEV ANKETIRANCEV GLEDE NA SPOL ZA LETO 1982.....	45
<u>Graf 6.2:</u> RAZPOREDITEV ANKETIRANCEV GLEDE NA SPOL ZA LETO 1992.....	45
<u>Graf 6.3:</u> RAZPOREDITEV ANKETIRANCEV GLEDE NA NJIHOVO STAROST ZA LETO 1982.....	47
<u>Graf 6.4:</u> RAZPOREDITEV ANKETIRANCEV GLEDE NA NJIHOVO STAROST ZA LETO 1992.....	47
<u>Graf 6.5:</u> RAZPOREDITEV ANKETIRANCEV GLEDE NA TIP KRAJEVNE SKUPNOSTI ZA LETO 1982.....	47
<u>Graf 6.6:</u> RAZPOREDITEV ANKETIRANCEV GLEDE NA TIP KRAJEVNE SKUPNOSTI ZA LETO 1992.....	47
<u>Graf 6.7:</u> RAZPOREDITEV ANKETIRANCEV GLEDE NA NJIHOVO ZADNJO DOKONČANO ALI NEDOKONČANO ŠOLO ZA LETO 1982.....	48
<u>Graf 6.8:</u> RAZPOREDITEV ANKETIRANCEV GLEDE NA NJIHOVO ZADNJO DOKONČANO ALI NEDOKONČANO ŠOLO ZA LETO 1992.....	48
<u>Graf 6.9:</u> HISTOGRAM NESTRPNOSTI.....	49
<u>Graf 6.10:</u> HISTOGRAM SUBJEKTIVNEGA DRUŽBENEGA KONTEKSTA.....	49
<u>Graf 6.11:</u> HISTOGRAM NACIONALNE VEZANOSTI.....	50
<u>Graf 8.1:</u> REGRESIJSKI MODEL.....	58

1. UVOD

Družba, v kateri živimo, postaja vse bolj pluralistična v načinih mišljenja in življenja posameznikov in skupin. Prav ta pluralizem pa od nas zahteva vse večjo strpnost do drugačnosti. Kljub temu, da je danes strpnost temelj vsake demokratične oblasti in zaželena vrednota njihovih članov, pa je zelo ogrožena, saj smo priča vse večji manifestaciji nestrpnosti v takih ali drugačnih oblikah. Danes ne prihaja do izginjanja nestrpnosti, temveč do njenega premika na druga območja življenja, iz javne v bolj zasebno sfero, in do kvalitativnih sprememb oblik izražanja nestrpnosti. Za nove oblike izražanja nestrpnosti je značilno, da ljudje svoje nestrpnosti in antipatij do drugačnih ljudi, ne izražajo več neposredno z nasiljem, odkritim sovraštvom in njihovim aktivnim zavračanjem, temveč posredno, prikrito, simbolno s pasivnim odklanjanjem oz. z ignoriranjem, cinizmom in z vzpostavljanjem etične, socialne ali katere druge distance. Tako prikrito izražanje nestrpnosti in izogibanje drugačnim ljudem pa je lahko še nevarnejše, kot aktivno in odkrito sovraštvo do njih, saj s tem, ko je nestrpnost potisnjena v anonimnost vsakdanjega življenja, kjer je skrita pred očmi kritične javnosti, dobiva na moči in vplivu. Nestrpnost je trdovratna, kot so trdovratni predsodki in stereotipi na katerih temelji in zato zelo odporna na spremembe. Problem predstavlja na eni strani družba, ki propagira svoje ideale lepote, večinskosti in zaželenega obnašanja in na drugi egoistični in zavistni posamezniki, ki jih žene želja po moči, ugledu in nezadovoljstvo nad svojim trenutnim položajem. Obstoj obeh dejavnikov v družbi pa podpira obstoj nestrpnosti. Kljub vsemu se da nestrpnost v določeni družbi zmanjšati, vendar je to težaven in dolgotrajen proces, ki zahteva veliko vloženega truda. Zmanjševanje nestrpnosti je nuja za naše preživetje in za mirno sožitje ter razumevanje vseh z vsemi, saj kot vemo že iz naše zgodovine, so njene posledice za naš obstoj lahko katastrofalne. Šele razumevanje nestrpnosti in zavedanje naše lastne nestrpnosti do drugačnih ljudi in njihovih nazorov bo učinkovito pripomoglo k zmanjšanju nestrpnosti na sploh (glej v Nastran-Ule, 1997).

Cilj moje naloge je prikazati kakšna je bila nestrpnost državljanov Slovenije do ljudi drugačne nacionalnosti v 80ih in 90ih letih, s pomočjo etnične socialne distance in pojasniti vzroke njihove strpnosti ali nestrpnosti. Cilj pa je tudi lažje razumevanje takega obnašanja posameznikov do drugačnih ljudi v naši družbi. Če bomo nestrpno obnašanje posameznikov in skupin razumeli, bomo lažje našli rešitve, kako bi le to preprečili in izboljšali medsebojno razumevanje, spoštovanje in strpnost v družbi.

Prvi del diplomske naloge je teoretičen. V njem sem najprej opredelila pojem strpnosti/nestrpnosti in zgodovinsko ozadje pojma strpnosti, kjer sem omenila, kako je bilo s strpnostjo nekoč in kako je z njo danes. Omenila sem tudi, kateri so pokazatelji nestrpnosti v družbi, kako se nestrpnost v družbi lahko zmanjša in v kakšnih skrajnih oblikah se nestrpnost izraža. V povezavi z nestrpnostjo do ljudi drugačne nacionalnosti sem omenila in opredelila koncept socialne-etnične distance kot dobrega pokazatelja nestrpnosti v družbi. Iskala sem tudi izvor nestrpnosti v različnih teorijah. Kakor bomo videli, strokovnjaki vzroke za nestrpnost posameznikov iščejo v medskupinskih procesih, osebnostnih značilnostih posameznikov in družbenem kontekstu. Nato sem omenila še določena dejstva o razmerah v Sloveniji v 80ih in 90ih letih, ki nam bodo kasneje služila tudi kot pojasnjevalni okvir ali kot argumente za izbrane hipoteze. Na koncu prvega dela pa sem predstavila še svoj teoretski model in iz njega izhajajoči hipotezi, ki sem ju v drugem delu poskušala potrditi s pomočjo statistične analize podatkov.

V drugem delu naloge ali v praktičnem delu naloge sem se ukvarjala s statistično analizo zbranih sekundarnih podatkov Slovenskega javnega mnenja leta 1982 in leta 1992. Tu sem najprej predstavila način zbiranja podatkov, izbrane metode, nato sem opisala vzorce, spremenljivke in s pomočjo statistične analize zbranih podatkov poskušala preveriti svoje izbrane hipoteze. Socialna distanca je v drugem delu postala merski inštrument za merjenje nestrpnosti v Sloveniji v omenjenih letih. Podatke sem analizirala s pomočjo dveh različnih metod. Najprej sem naredila presečno analizo za leto 1992 s katero sem testirala svoj teoretski model in iz njega izhajajoči hipotezi. Nato pa sem izvedla časovno analizo dveh za nas pomembnih obdobij. Obdobje, ko smo živeli še pod skupno Jugoslavijo, in obdobje, ko smo postali samostojna država Slovenija, kjer sem primerjala nestrpnost Slovencev leta 1982 z letom 1992. Na koncu pa sledi še sklep v katerem sem povzela ugotovitve, do katerih sem prišla skozi nalogo.

2. OPREDELITEV POJMA STRPNOST/NESTRPNOST

Strpnost, z drugimi besedami tudi toleranca, je nujna in glavna podlaga za vzdrževanje miru v družbi. Brez nje sožitje in razumevanje ljudi različnih pogledov, prepričanj, verovanj, izgledov, kot tudi življenjskih navad, v današnji družbi, ki postaja vse bolj raznolika, ne bi bilo mogoče. Strpnost je temelj vsake sodobne demokratične oblasti, ki vzpodbuja k spoštovanju in varstvu glavnih človekovih pravic in svoboščin. »Koncept človekovih pravic je postal priznana skupna vrednota in njihovo spoštovanje po eni strani uvaja in po drugi tudi zahteva strpnost«, saj ideja in praksa strpnosti izhajata prav iz dveh velikih načel, načela enakosti in svobode, na katerih je koncept človekovih pravic tudi zgrajen (Krek, 2000: 86). Strpnost je tudi humanistični in moralnopolitični ideal vsake demokratične in pluralistične družbe kot tudi zaželena vrednota njihovih članov, ki pa je danes tudi zelo ogrožena, saj smo priča vse večji manifestaciji nestrpnost v taki ali drugačni obliki. In prav zaradi problematike nestrpnosti v današnjem času so države članice UNESCA leto 1995 razglasile za leto strpnosti.

Da bi lahko razumeli pomen strpnosti, ki ga ima ta v naši družbi je pomembno, da najprej opredelimo pojem strpnosti kot tak. Pojem strpnosti je težko opisati, ker v literaturi zanj obstajajo številne definicije. Najbolj splošno in mednarodno sprejeto definicijo strpnosti lahko najdemo v Deklaraciji o načelih strpnosti, ki so jo leta 1995 v Parizu sprejele države članice UNESCA. Deklaracija strpnost opredeli takole:

» Strpnost je spoštovanje, sprejemanje in priznavanje bogate različnosti naših svetovnih kultur, naših oblik izražanja in načinov, biti človek. Spodbuja jo znanje, odprtost, sporazumevanje in svoboda misli, vesti in prepričanja. Strpnost je harmonija v razliki. Ni le moralna dolžnost, je tudi politična in zakonska zahteva. Strpnost, vrlina, ki ustvarja možnost za mir, prispeva k nadomestitvi kulture vojne s kulturo miru. Strpnost ni dovoljenje, blagohotnost ali popuščanje. Strpnost je predvsem aktivni odnos, ki ga navdihuje priznanje univerzalnih človekovih pravic in temeljnih svoboščin drugih. V nobenem primeru ne more biti izkoriščana za kršenje teh temeljnih vrednot. Strpnost se vrši s strani posameznikov, skupin in držav « (UNESCO 1995 v Krek, 2000 :92).

Poleg omenjene definicije se pojavljajo tudi druge, ki niso tako splošne in mednarodno sprejete in pojem strpnosti razumejo kot:

- »najnižji nivo še človeško znosnega in sprejemljivega odnosa med ljudmi« (Ošlak, 1996: 23).
- »priučeno socialno večščino, ki ne pomeni le, da nečesa ne prepovedujemo in da nekaj dopuščamo brez nasprotovanja, temveč tudi spoštovanje drugačnosti« (glej Palomares, 2001: 7).
- »način obnašanja, s katerim dopuščamo drugim svobodo izražanja mišljenja, s katerim se ne strinjamo in pravico drugemu, da živi v skladu s svojimi načeli, ki so drugačni od naših« (Čačić-Kumpes, 1996: 308).
- Podobno zgornji opredelitvi strpnosti najdemo tudi v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, kjer biti strpen pomeni prvič: »dopuščati, da ima kdo o določeni stvari drugačno, nasprotno mnenje« in drugič: »dopuščati, da obstaja kaj, do česar ima osebek negativen odnos« (Krek, 2000: 86).

Če povzamemo vse omenjene definicije bi lahko **strpnost** opredelili kot: *priučeno socialno sposobnost posameznikov ali skupin, ki dopuščajo, sprejemajo in spoštujejo različna mnenja, ideje, nazore, prakse, vrednotne sisteme, načine življenja itd. posameznikov in skupin, ki so jim neugodna, škodljiva, zoprna in nevšečna in se razlikujejo od tistih, ki jih vzdržujejo sami.*

Strpnost vključuje ljubezen, pravičnost, potrpežljivost, resnicoljubnost, samokritičnost, sposobnost komuniciranja, samospoštovanje in spoštovanje drugih (glej Požarnik, 1996: 115). Strpen posameznik je tisti posameznik, ki je odprt v svojem mišljenju in daje pod vprašaj svojo nezmotljivost ali drugače kritično gleda na točnost svojih prepričanj in vrednot. Vsa stališča in mnenja sprejema kot veljavna, dopustna in enakovredna svojim. Na stvari gleda iz več zornih kotov in istočasno vidi, kako nanje gledajo drugi. Če vidi, da se moti v svojih stališčih jih je pripravljen spremeniti, če pa ne dvomi v točnost svojih prepričanj, to drugim z nasprotujočimi se stališči pove na spoštljiv in miroljuben način (glej Požarnik, 1996). Poleg tega, da je odprt v svojem mišljenju, pa mora biti tudi spoštljiv do drugih in drugačnih. »Brez spoštovanja drugega človeka kot moralnega subjekta, ki lahko ostane moralni subjekt le tako dolgo, dokler mu priznavam pravico, da se ravna po svoji vesti in svojem spoznanju, se strpnost spremeni v pomilovalno popustljivost, ki je v bistvu zaničevanje drugega človeka in s tem nestrpnost« (Stres, 1996: 30).

Posameznik je strpen tudi takrat, ko avtonomno presoja o svojem delovanju in ni podvržen prisili. Ko posameznik nekaj sprejema, dopušča samo zato, ker je podvržen prisili ali sam ve, da nima moči, da bi kar koli spremenil, ni avtonomen subjekt strpnosti - lahko je neopredeljen ali pa bi se, če bi imel možnost, celo odločil za »nedopuščanje« ali nestrpnost (glej Krek, 2000).

Subjekti strpnosti kot tudi nestrpnosti so lahko posamezniki, skupine in država. Strpnost je treba promovirati kot nujo na obeh ravneh, tako na individualni, kot tudi na družbeni ravni ali ravni določene države. Na individualni ravni gre za moralno vrlino posameznikov (horizontalna dimenzija med člani skupnosti) kot subjektov strpnosti, na družbeni pa za politično vrlino liberalne države (vertikalna dimenzija odnosov med državo in posamezniki) (glej Čačić- Kumpes, 1996: 308).

Država posameznike obvezuje k strpnosti tako, da ko morajo le ti spoštovati postavljene zakone, ki temeljijo na konceptu človekovih pravic in svoboščin. Koncept človekovih pravic in svoboščin, po eni strani uvaja in po drugi strani tudi zahteva strpnost. S tem konceptom strpnost postane vrednota, ki posameznike notranje zavezuje k njenemu spoštovanju, saj ima v nasprotnem primeru država možnost, da proti posameznikom in skupinam, ki tako ali drugače delujejo v nasprotju s prevladujočimi vrednotami, stališči, nadzori itd., uporabi svoja legalna in legitimna sredstva prisile kot so vojska, policija ali sodišče (glej Krek, 2000).

Tudi država, kot temelj oblasti v neki družbi, mora biti s svojimi dejanji in odločitvami, ki jih sprejema, vzor svojim državljanom, zato morajo biti dejanja in odločitve znak strpnega ravnanja. To pa pomeni, da se v situacijah spora z drugimi državami izogiba uporabe sile in nasilja in spore rešuje po mirni poti in ne z vojnami. Pomembno pa je, da so v državi zagotovljeni tudi pogoji za strpnost na politični kot tudi na družbeni ravni.

»Fundamentalisti in drugi predstavniki netolerantnih sistemov včasih trdijo, da mora veljati strpnost tudi do teh sistemov, da jih je treba, če hočemo biti strpni, dopuščati kot enakopravno mnenje« (Weinberger, 1995: 16). Vendar pa strpnost ni ideologija samouničenja in jo je treba prav zaradi tega do določene meje omejevati. Nekatere nehumane postopke (uboj, mučenje, pregon, okrutna psihološka zlorabljanja itd.) kot tudi razumevanja, ki vabijo k takim zločinom in jih propagirajo ne samo, da do njih ne smemo biti strpni, temveč se jim je treba z vsemi mogočimi sredstvi upreti in jih zatreti.

Čeprav je težko določiti mejo med normalnimi in patološkimi postopki, ta meja vendarle obstaja in jo je treba nujno določiti. S tem ko bi podpirali in tolerirali take ne humane prakse in razumevanja, bi podpirali tudi nestrpno obnašanje (glej Skledar, 1996).

Nasprotujoči pojem strpnosti je **nestrpnost**, ki označuje *lastnost posameznikov ali skupin, ki niso pripravljene sprejemati kakršne koli drugačnosti in nanjo reagirajo z razpoložljivimi sredstvi na agresiven, zaničevalen, kaznovalen in podoben način. Nestrpnost izhaja iz prepričanja, da je določena skupina, način življenja ali razmišljanje superiorno ostalim. Nestrpnost ogroža red in mir v družbi. Izraža se lahko v obliki socialne distance, diskriminacije, nasilja...* (glej v Krek, 2000; Ošlak 1996; Čačič-Kumpes, 1996)

Medtem ko je strpnost abstraktna in težko merljiva v družbi, je nestrpnost lahko opazna in vidna s preprostim očesom, če se le ne pojavlja v prikritih oblikah in ko so z njo kršene osnovne človekove pravice in svoboščine posameznikov ali skupin. Treba je ločiti med dvema vrstama nestrpnosti. Prva vrsta je notranja nestrpnost, ki strogo gleda na idealno enotnost skupnosti, druga vrsta pa nestrpnost navzven, ki se bojuje proti vsakim drugačnim verskim ali svetovnonazorski naravnosti. Demokracija zahteva tako notranjo kot tudi zunanjo strpnost. Notranja nestrpnost je prva stopnja in temelj nestrpnosti in agresivnosti navzven (glej Weinberger, 1995).

2.1. ZGODOVINSKO OZADJE STRPNOSTI

2.1.1. STRPNOST NEKOČ

Izraz strpnost se je vse do 16. stoletja nanašal samo na sposobnost prenašanja telesne neugodnosti (glej Čačič-Kumpes, 1996: 308). V 16. in 17. stoletju pa se pojem strpnosti razširi še na vprašanje verske strpnosti, najprej na evropskih tleh v 18. stoletju, nato pa še na ameriških tleh (glej Pribac, 1994: 17). Pojem verske strpnosti je postal problematičen, ker se je na področju religije največkrat zaostri, nestrpnost pa se je začela pojavljati v najbolj okrutnih oblikah. To obdobje je obdobje srednjega veka, ki so ga zaznamovale verske vojne, inkvizicije in obenem tudi raznolikost, ki so jo prinesla velika geografska odkritja. Z odkritjem oddaljenih svetov, dežel, ljudstev in njihove kulture so se Evropejci soočili z raznolikostjo, ki jo do tedaj še niso poznali.

Z raznolikostjo v veroizpovedi, rasi ali kulturi so se politične oblasti in cerkev soočile tako, da so jo v večini pogledov zatirali, zaničevali in preganjali. Tako so na veliko preganjali, spreobračali, iztrebljali in ubijali nevernike ali drugače verujoče v imenu te ali one vere kot edine prave vere, plemena novo odkritih svetov in ljudi drugačne rase pa so začeli izkoriščati in zaslužnjevati (glej Todorov, 1987). Med najpomembnejše teoretike, ki so pomembno pripomogli k obravnavi pojma verske strpnosti in ki so se borili proti nestrpnosti štejemo John Locka, Voltaira, Baruch Spinoza, John Stuart Milla, Marcusea in še mnoge druge.

Vendar pa v času srednjega veka verska nestrpnost ni bila edina oblika nestrpnosti. Pojavljale so se tudi oblike nestrpnosti do ljudi drugačnih ras in narodnosti, ki so bile posledice velikih geografskih odkritij in kolonizacije. Ena od prvih takih oblik je bila v Španiji v 15. stoletju inkvizicija proti Mavrom in Židom. Kasneje, ko se pojem rase prenese tudi na ljudi in se izoblikujejo različne rasne teorije, se pojavijo še druge oblike rasne nestrpnosti, kot so rasizem, fašizem, nacionalizem..., ki so svoja dejanja (diskriminacijo, segregacijo, genocid, izkoriščanje, suženjstvo) opravičevala prav z rasnimi teorijami. Ena od takih je bila poligenska teorija, ki je rase razumela kot tipe. Po tej teoriji naj ne bi vsi ljudje imeli skupnega izvora in človeštvo naj bi bilo razdeljeno na ločene skupine. Tako so vsi trdili, da se rase razlikujejo med seboj in da so določene boljše rase superiorne drugim kot npr. bela rasa superiorna črni rasi (glej Haralambos, 1999).

Podobno je bilo razmišljanje Charlesa Darwina in njegove evolucionistične teorije, ki je rase videla kot podvrste. Meni sicer, da imajo ljudje skupni izvor, vendar pa kljub temu tvorijo različne rase, ki se jih da, kot živali med seboj klasificirati v podvrste. Obe omenjeni teoriji temeljita na razlikovanju ras glede na fenotipske razlike v fizičnem videzu in sta opravičevali superiornost določenih ras. V času obeh svetovnih vojn so s potrebnim znanjem povezali fenotipske razlike z genotipskimi razlikami. Naredili so vrsto nehumanih poskusov na ljudeh, da bi to povezavo pokazali. In tako je nastala ideja o »čisti« rasi, ki je bila vodilo Hitlerja in njegovega fašizma ter njemu podobnih. Vendar pa je bila ta ideja kasneje ovržena s strani različnih kritikov, kot so bili Steve Jones, John Richardson in John Lambert. Vsi so menili, da je bila ideja »čiste« rase zavajajoča in da ni možno jasno ločiti posamične rase, kakor tudi, da ni jasne povezave med biološkimi razlikami ter razlikami v vedenju in kulturi skupin ljudi (glej Haralambos, 1999).

Pojem strpnosti se tako razširi še na druga področja strpnosti in ni več omejen samo na versko strpnost kot poprej, temveč tudi na strpnost do drugih ras, narodnosti, drugače mislečih... Iz ideje o svobodi vesti, mišljenja in veroizpovedi je nastala nova ideja o enakosti vseh ljudi v pravicah in svoboščinah ne glede na vse razlike: verske, politične, nacionalne, rasne, spolne, profesionalne, glede na imetje. Ta ideja pa je postala temelj vseh sodobnih demokratičnih in liberalnih družb (Skledar, 1996: 301).

Obdobje obeh svetovnih vojn lahko jemljemo kot obdobje, ko se je nestrpnost pojavila v najhujših oblikah in razsežnostih. Obdobje po svetovnih vojnah, pa kot veliko prelomno črto v medčloveških odnosih. Takrat se pojavijo različne listine, ki so temeljile na neodtujljivih človekovih pravicah in svoboščinah in so ljudi pravno ščitile pred različnimi oblikami nestrpnosti. Mednje lahko štejemo:

Ustavno listino OZN iz 1945 leta, katere podpisnica je bila tudi takratna Jugoslavija; Splošna deklaracija o človekovih pravicah iz leta 1948; Evropska konvencija o človekovih pravicah 1950; Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminaciji 1965; in še vrsto drugih (glej Lukšič-Hacin, 1999: 75-76).

2.1.2. STRPNOST DANES

Kljub temu, da so danes te pravice in svoboščine vsebovane v ustavah vseh držav in tudi zaščitene na globalni ravni, pa nestrpnost do drugačnih ljudi še vedno obstaja. Danes ne prihaja do izginjanja nestrpnosti, temveč do njenega premika na druga območja življenja, iz javne v bolj zasebno sfero, in do kvalitativnih sprememb oblik izražanja nestrpnosti. Pojavljati se začnejo nove oblike nestrpnosti, kjer gre za preoblikovanje starejših oblik izražanja nestrpnosti, kot so: simbolni, averzivni rasizem, ambivalentni seksizem in moderni predsodki. Za nove oblike izražanja nestrpnosti je značilno, da ljudje svoje nestrpnosti, antipatij do drugačnih ljudi, ne izražajo več neposredno z nasiljem, odkritim sovraštvom in njihovim aktivnim zavračanjem, temveč posredno, prikrito, simbolno s pasivnim odklanjanjem oz. z ignoriranjem, cinizmom in z vzpostavljanjem etnične, socialne ali katere druge distance. Tako prikrito izražanje nestrpnosti in izogibanje do drugačnih ljudi pa je lahko še nevarnejše kot aktivno in odkrito sovraštvo do njih.

Ljudje se svoje nestrpnosti (rasizma, predsodkov) ne zavedajo ali jo prikrivajo, saj vedo, da bodo tako lažje realizirali svoja sovraštva do marginaliziranih, stigmatiziranih skupin in posameznikov ter se izognili sankcijam drugih ljudi in družbe, katere glavni ideal je postala prav strpno obnašanje do kakršne koli drugačnosti. Po drugi strani pa so ljudje postali prešibki, da bi svojo nestrpnost odkrito izražali. Prav tako pa se nestrpnost v današnjem času usmerja tudi do novih skupin, kot so oboleli z aidsom, debeli in kadilci. Nestrpnost se osredotoči tudi bolj na globinske razlike, ki na prvi pogled niso toliko opazne kot sta rasa in spol, to so razlike v dohodku in izobrazbi (glej Nastran-Ule, 1999).

2.2. POKAZATELJI IN OBLIKE NESTRPNOSTI

Nestrpnost se pojavlja na različnih stopnjah in oblikah. Da bi jo lahko v nekem okolju zaznali, so nam na voljo določeni pokazatelji, ki se lahko pojavljajo v določenih okoliščinah posamično ali pa skupaj. Vsak zaznan pokazatelj nas lahko opozori, da lahko njemu sledi še vrsto drugih in tako se ustvarja nepretrgan krog nasilja in nestrpnosti. Pokazatelje pa lahko obravnavamo tudi kot načine izražanja nestrpnosti. V knjigi *Tolerance: The threshold of peace* (1997) Betty A. Reardon poda 15. pokazateljev nestrpnosti:

- ❖ **Jezik:** Očrnjevalni, podcenjevalni in izključujoč jezik, ki razvrednoti, poniža, razčloveči kulturne, rasne, nacionalne ali socialne skupine; zanikanje jezikovnih pravic.
- ❖ **Stereotipiziranje:** Opisovanje vseh članov določene skupine z istimi lastnostmi, ponavadi negativnimi.
- ❖ **Zasmehovanje:** Vzpodbujanje pozornosti do določenih človeških vzorcev vedenja, lastnosti ali karakteristik kot tudi zasmehovanje in žalitev.
- ❖ **Predsodek:** Mnenje, izoblikovano na osnovi negativne generalizacije ali stereotipov bolj kot na dejanskih dejstvih, primerih določenega obnašanja posameznika ali skupine.
- ❖ **Grešni kozel:** Obtoževanje skupine ali posameznikov za travmatične dogodke ali socialne probleme.
- ❖ **Diskriminacija:** Izključevanje od socialnih bonitet in aktivnosti izključno na ravni predsodkov.

- ❖ **Bajkotiranje (ostrakizem):** Obnašati se, kot da drugi niso navzoči ali sploh ne obstajajo. Odklanjanje pogovora ali navezovanja stikov ali njihove kulture (vključuje etnocid).
- ❖ **Trpinčenje:** Namerno vedenje zastraševanja ali degradacije drugih, velikokrat namenjena načinu njihovega izganjanja iz skupnosti, organizacije ali skupine.
- ❖ **Onečaščenje in uničevanje:** Oblika iznakaženja religioznih ali kulturnih simbolov ali struktur z namenom, da se razvrednoti ali smeši prepričanja in identitete tistih, katerim so te simboli in strukture pomembne.
- ❖ **Ustrahovanje:** Uporaba superiorne fizične moči ali še več za ponižanje, prikrajšanje drugih za njihov status ali prisila v določena dejanja.
- ❖ **Izgon:** Uraden ali nasilen izgon ali zanikanje pravice vstopa ali prisotnosti v prostoru, družbeni skupini, profesiji ali na katerem koli mestu, kjer se odvijajo družbene aktivnosti, vključno s tistimi na katere se nanaša preživetje, kot so delovno mesto ali zavetišče, itd.
- ❖ **Izključevanje:** Zanikanje možnosti osnovnih potreb in/ali polne soudeležbe v družbi kot tudi v določenih družbenih aktivnostih.
- ❖ **Segregacija:** Vsiljena ločitev ljudi različnih ras, vere ali spola, ponavadi na škodo določene skupine (vključuje apartheid).
- ❖ **Represija:** Nasilna preprečitev uživanja človekovih pravic.
- ❖ **Uničenje:** Zapor, fizična zloraba, odstranitev iz okolja, kjer osebe živijo, oborožen napad, ubijanja, ki vključuje tudi genocid.

Poleg zgoraj naštetih pa bi dodala še eno, ki je prav tako pomembna kot ostale in jo Allport uvršča med pet stopenj izražanja predsodkov poleg obrekovanja, diskriminacije, nasilja in genocida (Nastran-Ule, 1997: 183):

- ❖ **Izogibanje:** se izraža v ustvarjanju socialne distance do pripadnikov drugih skupin, do katerih imamo predsodke. Socialna distanca je izraz potrebe po izogibanju medosebnim odnosom oziroma intimnejšim stikom z drugimi.

Med najbolj skrajne oblike nestrpnega obnašanja, ki ga ponavadi podpira celoten politični sistem določene države, kot nam je pokazala naša zgodovina, pa lahko štejemo (Reardon, 1997):

seksizem, rasizem, etnocentrizem, anti-semitizem, agresivni nacionalizem, fašizem, ksenofobijo, imperializem, izkoriščanje, religiozni fanatizem in politično represijo.

Te skrajne oblike človeške nestrpnosti imajo lahko katastrofalne posledice in jih je treba v nadaljnji človeški zgodovini dokončno odpraviti in tudi preprečiti, saj bi v nasprotnem primeru lahko te oblike povzročile iztrebljanje celih ras, kot tudi celotne človeške populacije.

2.2.1. SOCIALNA DISTANCA

Skozi socialno distanco se izraža posameznikova ali skupinska nestrpnost do drugih pripadnikov različnih skupin, ta pa je izražena na različnih stopnjah. Izraža tudi stanje medskupinskih odnosov v določeni družbi. S konceptom socialne distance so se ukvarjali številni misleci in teoretiki že od antike naprej in vse do 20. stoletja. Težko ali skoraj nemogoče je opredeliti tistega, ki je ta koncept prvi osnoval. Koncept se največkrat pojavlja v znanostih, kot so sociologija in socialna psihologija in v povezavi s tematikami vezanimi na razumevanje med pripadniki različnih narodnostnih, verskih ali drugih skupin. V sociologijo sta ta koncept uvedla ameriška sociologa R.E.Park in E.W.Burgess, metodološko pa ga je opredelil E. S. Bogardus. Veliko avtorjev se za operacionalizacijo socialne distance nanaša prav na Bogardusovo lestvico socialne distance ali na kakšno njeno modifikacijo, ki služi tudi kot njen indikator. V literaturi se pojavljajo različne definicije socialne distance prav zaradi dejstva, ker se je s tem konceptom ukvarjalo že veliko znanstvenikov in ker se je koncept pojavil kot predmet mnogih raziskav (glej v Pantič, 1987).

Za mojo nalogo je pomembna Johnsonova definicija socialne distance, ki opredeljuje **socialno distanco**: *»kot stopnja do katere so ljudje pripravljene sprejeti in se družiti s tistimi, ki imajo drugačne socialne karakteristike«* (Johnson, 2000: 289).

E. S. Bogardus opredeli socialno distanco *»kot stopnja simpatetičnega razumevanja (intimnosti), ki obstaja med dvema posameznika ali posameznikom in skupino (osebna distanca in osebno-skupinska distanca)«* (Gould; Kolb, 1969: 654).

Iz njegove definicije lahko razberemo, da gre za dve oblike socialne distance ena se izoblikuje med posameznikom in neko določeno skupino, druga pa med dvema posameznikoma. Za nas bo pomembna predvsem osebna-skupinska distanca to je distanca med posamezniki in drugimi nacionalnimi skupinami.

Vendar pa je treba poudariti, da posameznik sebe vidi vedno kot pripadnika določenih skupin, zato se v medskupinskih odnosih z drugimi skupinami obnaša kot predstavnik določene skupine. Tako bi lahko govorili tudi o skupinski distanci, ki nastane med dvema ali več skupinami.

Socialna distanca je po Uletovi izraz potrebe po izogibanju med osebnim odnosom ali intimnejšim stikom z drugimi in se kaže na dveh nivojih, na individualnem in družbenem. Na individualnem nivoju se socialna distanca izraža kot individualno izogibanje drugim ljudem, ki so po določenih socialnih karakteristikah drugačni od nas. Tukaj bi lahko uvrščali izogibanje posameznikov sosedom, sodelavcem ali pripadnikom drugih skupin. Na skupinskem nivoju pa se izraža skozi segregacijo in diskriminacijo ali drugače tudi z vzpostavljanjem zakonskih norm oziroma ovir pri vzpostavljanju stikov z drugimi skupinami (Nastran-Ule, 1997: 183). Pri tej nalogi se nanašam na socialno distanco, ki se izraža na individualnem nivoju.

Določeni avtorji socialno distanco uvrščajo med dinamično (aktivnostno, konativno, motivacijsko) komponento stališč do pripadnikov drugih skupin, predvsem etičnih. (glej Pantič, 1987:560) Poleg dinamične komponente pa obstajata še kognitivna, ki se izraža v obliki stereotipov in emotivna, ki se izraža v obliki predsodkov. Dinamična komponenta stališč je težnja ali dispozicija posameznika, da deluje na določen način glede na objekt stališč. Poudarek je predvsem v pripravljenost za določeno delovanje, kar pa še ne pomeni, da bo do delovanja dejansko prišlo (Nastran-Ule, 1997:116-117). Vse komponente stališč dinamična, kognitivna in emotivna so medseboj močno povezane in odvisne druga od druge. Tako je tudi stopnja in vrsta socialne distance močno odvisna od predsodkov in stereotipov, ki jih ljudje vzdržujejo o pripadnikih drugih skupin. Lahko tudi rečemo, da je socialna distanca posledica obeh. Predvsem gre tu poudariti negativne stereotipe in predsodke, ki vplivajo na povečanje socialne distance med skupino, kateri posameznik pripada in skupino, do katere posameznik vzdržuje negativne predsodke in stereotipe. Zagovornik te razlage je Bates, ki meni, da uporaba stereotipov razlaga obstoj socialne distance (Bates, 2000: 273). Razlage za to domnevo izhajajo iz teorije skupinskih primerjav in teorije socialne kategorizacije.

Poleg tega, da socialna distanca lahko izvira iz predsodkov in stereotipov, med drugim lahko izvira tudi iz konformnosti do družbenih in skupinskih norm in se vzdržuje, kot rezultat socialnega učenja v družbi. Po tem takem naj bi se socialna distanca prenašala iz generacije v generacijo kot družbena norma skozi primarno socializacijo v družini, kjer pomembno vlogo odigrajo starši ali skrbniki in skozi sekundarno socializacijo v šolah in drugih združenjih. Menijo tudi, da obstaja nevarnost, da se skozi izobrazbo socialna distanca prelevi v kakšno bolj prikrito obliko izogibanja drugačnim od nas (glej McAllister, 1991: 97).

Socialna distanca se manifestira najizraziteje v odnosu med pripadniki velikih družbenih skupin kot so rasne, razredne, nacionalne, verske, delavske, politične in ostale, lahko pa so rezultat tudi socialno manj pomembnih pripadnosti kot so regionalnih in generacijskih. Socialna distanca kot širši koncept vključuje vse specifične distance, kot so etnična distanca, religiozna distanca in ostale (glej Pantič, 1987: 560). Nekateri avtorji pa ločijo tudi med horizontalno in vertikalno socialno distanco. V vertikalno socialno distanco uvršamo, predvsem razlike v profesiji, razredu, stanu...

Ko se govori o socialni distanci je potrebno omeniti tudi proti komu se socialna distanca izraža ali proti čemu in v kakšnem obsegu in obliki. Socialna distanca naj bi bila intenzivnejša, če izvira iz aktualnih, sedanjih nasprotij in konfliktov med narodi, kot če je del nasprotij iz preteklosti, kjer so razlike med temi narodi že zbledele in nasprotja že omehčala (glej Pantič, 1987: 561).

Za mojo nalogo je pomembna predvsem etnična distanca, se pravi distanca med Slovenci in pripadniki narodov bivše Jugoslavije.

- **ETNIČNA DISTANCA**

Etnična distanca je oblika socialne distance, ki se oblikuje med pripadniki različnih etničnih skupin in se kaže kot izogibanje različnim odnosom ali stikom s temi pripadniki. Ponavadi je taka distanca posledica negativnih etničnih stereotipov in predsodkov, ki jih ljudje imajo do drugih etničnih skupin. Pomembna je, ker se skozi njo kažejo med etnični odnosi in nestrpnost v določeni družbi. Če je ta zelo visoka nam kaže, da so konflikti, nasprotja med etničnimi skupinami zelo veliki in nas opozarja, da lahko privedejo le ti do večjih spopadov, nasilja in hujših oblik nestrpnosti v družbi.

Etnična distanca se prenaša iz generacije v generacijo in se s tem tudi ohranja. Tako je vedno prisotna v določeni družbi, vendar na različnih stopnjah. Šibka etnična distanca je izogibanje intimnejšim stikom, prijateljskim stikom s pripadniki drugih skupin, medtem ko je največja etnična distanca takrat, ko se izogibamo kakršnim koli stikom ali komunikaciji s pripadniki drugih narodov in se družimo samo s pripadniki svojega naroda. Takrat govorimo lahko tudi o negativnem nacionalizmu ali etnocentrizmu, ki je skrajna oblika etnične distance. Negativni nacionalizem se povezuje z agresivnostjo proti drugim narodom zaradi različnih vzrokov in z različnimi cilji, ki se lahko vežejo na ozemeljske težnje, ekonomske koristi, zgodovinsko pogojeno sovraštvo itd. Etnična socialna distanca je bila pri nas posledica predvsem socialnih, političnih in ekonomskih kriz, ki so jih pri ljudeh spremljali občutki ogroženosti in negotovosti.

2.3. ZMANJŠEVANJE NESTRPNOSTI

Zmanjševanje nestrpnosti v družbi je dolgotrajen proces, ki zahteva veliko vloženega truda in potrpežljivosti, prav zaradi trdovratnosti tega pojava, saj se ta pojavlja v vedno novih in bolj kompleksnih oblikah. Nestrpnost je mogoče zmanjšati tam, kjer se ta udejanja. To pomeni, da jo lahko zmanjšamo na ravni vsakega posameznika in na ravni celotne družbe. Vendar pa je potrebno tu poudariti, da ima zmanjšanje nestrpnosti na eni ravni lahko za posledico tudi zmanjšanje nestrpnosti na drugi.

Najbolj učinkovit sistem zmanjševanja nestrpnosti na ravni celotne družbe je sprememba ideološkega, vrednotnega sistema družbe, ki pa je počasen in zelo težaven proces. To lahko dosežemo s političnimi in tudi socialnimi ukrepi npr. s sprejemom zakonov, ki preprečujejo kakršno koli diskriminacijo, segregacijo... na podlagi vidnih ali globinskih razlik med posamezniki in v tej zvezi tudi s sprejemom močnih sankcij za vse tiste, ki teh zakonov ne bodo upoštevali; s povečevanjem družbenega pomena strpnosti; s priznavanjem vsem, ki živijo v določeni državi enake ekonomske, socialne in druge pravice... Pomembno je omeniti, da je bil ta korak v preteklosti že storjen v večini držav sveta, vendar pa je poleg zmanjšanja nestrpnosti prinesel s seboj tudi nove oblike izražanja nestrpnosti, ki so postale bolj prikrite prav zaradi svoje družbene nezaželenosti.

Pri zmanjševanju nestrpnosti na ravni vsakega posameznika gre za poskus spreminjanja zmotnih stališč (predsodkov, stereotipov) posameznikov, saj kot vemo, vsaka nestrpnost temelji na določenih sprejetih stališčih. Uspešnost spreminjanja stališč posameznikov je na eni strani odvisna od značilnosti samih stališč in na drugi od osebnostnih značilnosti posameznikov. Kadar govorimo o značilnostih stališč, mislimo na njihovo intenzivnost in smer, kjer velja, da se lažje spreminja intenzivnost stališč kot pa njihova smer. Težje se menjajo tudi bolj ekstremna stališča, tista, ki so usklajena z drugimi stališči, kot tudi tista, ki imajo večjo instrumentalno moč za njihovo zadovoljitev. Kadar govorimo o osebnostnih značilnostih posameznika pa nekako velja, da je lažje spremeniti stališča tistih posameznikov, ki so bolj inteligentni, katere se lažje prepriča in tiste, ki imajo večjo potrebo po kognitivni jasnosti. Vendar pa tudi tu veljajo izjeme, saj kot vemo, se s spreminjanjem stališč vedno ne doseže želenega učinka in se lahko doseže prav obratni učinek od želenega (glej v Rot, 1983). »Preseganje predsodkov in tolerantnost do drugačnosti sta možna le pri ljudeh, brez zavisti, pri uravnovešenih ljudeh - to pa so ljudje z zadostno širino izkustva. Takšni ljudje nimajo potrebe, da bi škodovali drugim ali da jim ne bi pomagali.« (glej Nastran-Ule 1997 :190)

Za spreminjanje zmotnih stališč posameznikov in s tem tudi za zmanjševanje nestrpnosti se uporabljajo različne tehnike.

Prva taka tehnika je učinkovito informiranje ljudi preko medijev javnega obveščanja, vendar pa mnogi znanstveniki opozarjajo, da ta način prepričevanja in informiranja ni vselej tako učinkovit. Informacije, ki niso v skladu s predsodki in stereotipi nekoga o določeni družbeni skupini, vedno ne prinesejo njihove pozitivne spremembe. V določenih primerih jih lahko še okrepijo.

Druga tehnika je učinkovita primarna in sekundarna socializacija posameznikov, saj sta obe odločilni pri oblikovanju posameznikove osebnosti in njegovega obnašanja v družbi. Pri primarni socializaciji gre za dobro starševsko vzgojo, ki vzpodbuja pozitivne vrednote, norme tako, da postanejo te za posameznika notranje zavezujoče. Pri sekundarni socializaciji pa gre predvsem za dober izobraževalni sistem ter vpliv vrstnikov. Skozi šolanje in izobrazbo naj bi si posamezniki in posameznice pridobili neko realno, objektivno sliko o svetu, ki jih obdaja, prosto predsodkov in stereotipov. Naučili naj bi se objektivno ocenjevati stvari in osebe. Izobrazba naj bi pripomogla k večji strpnosti in spoštovanju do drugih ljudi in k boljšemu razumevanju njihove kulture.

V tretjo tehniko lahko uvrščamo medsebojne stike in komunikacijo med pripadniki različnih družbenih skupin. Posledica takih stikov je lahko tudi vzajemna privlačnost in spoštovanje med ljudmi. (glej McAllister, 1991: 97) Ta pogled je Allport predstavil skozi svojo teorijo o hipotezi stika, kjer je določil tudi temeljne pogoje, ki pripomorejo k bolj kakovostnim medosebnim odnosom med skupinami, ki naj bi hkrati povečali zmanjšanje predsodkov in stereotipov in s tem v povezavi tudi nestrpnost. Ti pogoji so: obe skupini morata v takem odnosu imeti ali uživati isti družbeni status; ne sme iti na eni strani za dominantno in na drugi strani za podrejeno skupino; socialni odnosi ne smejo biti tekmovalnega značaja, temveč kooperativnega; skupini morata delati za skupne cilje in med temi skupinami morajo biti pogosti stiki in dolgotrajni stiki, ne sme iti samo za enkratno interakcijo (glej Cover, 1995: 404). Kritiki hipoteze stika tu poudarjajo, da posamezniki pozitivno izkušnjo ali stik z nekom vedno ne posplošijo na celotno skupino, kateri posameznik pripada, temveč posameznika jemljejo kot prototip skupine in izjemo.

2.4. IZVOR NESTRPNOSTI

Človeška bitja po naravi nismo opremljena z družbeno pristojnostjo. Res je da je socialna interakcija ena od naših osnovnih potreb, ki je nujna za preživetje, vendar pa je naša sposobnost delovanja z drugimi ljudmi nekaj, kar mora vsak posameznik pridobiti in se v procesu socializacije in inkulturacije naučiti. Da delujemo na racionalni način in da se izogibamo uporabi nasilja v konfliktnih situacijah konstituira velik civilni dosežek, ki pa ne pride naravno (glej Feldman, 2000).

Nestrpnost posameznikov ali skupin do drugačnih ljudi lahko izvira iz različnih dejavnikov. Vsi dejavniki imajo pomembno vlogo pri pojavu nestrpnosti, vendar pa v določenih obdobjih in družbah nekateri od njih prevzamejo odločilno vlogo, medtem ko so drugi bolj potisnjeni v ozadje, vendar so kljub temu vedno prisotni vsi. Treba je poudariti tudi, da ti dejavniki, ki vplivajo na nestrpnost med seboj niso ločeni, temveč tesno povezani in lahko vplivajo na ostale. Do izraza pridejo predvsem tisti, ki so bolj opazni in izvirajo iz družbenega konteksta kot tisti, ki izvirajo iz posameznikove socializacije in inkulturacije, saj ponavadi zaobsežejo ali vplivajo na široke množice ljudi in skupine in imajo daljnosežne posledice na mednacionalne ali kakšne druge odnose v družbi.

Vzroke za nestrpno obnašanje lahko tako iščemo najprej v kognitivni teoriji in teoriji socialne identitete. Na ti dve teoriji se navezujejo dognanja, da nestrpnost izvira med drugim tudi iz medskupinskih procesov izgradnje socialne identitete posameznikov in s pomočjo socialne kategorizacije, ki služi kot predpogoj takih medskupinskih procesov. Ta omogoči posamezniku samodefiniranje in definiranje ljudi in objektov, ki ga obdajajo, hkrati pa proizvaja stereotipe in predsodke, ki so posledica tudi medskupinskih primerjav in diferenciacij. Psihoanalitiki izvor nestrpnosti iščejo v posameznikovih osebnostnih značilnostih in tudi v potlačeni frustraciji, ki so posledica njegove socializacije. Lahko pa je nestrpnost posledica družbenega konteksta in vgrajena že v sami družbi v kateri posameznik živi in v kulturi v kateri je posameznik vzgojen.

2.4.1. MEDSKUPINSKI PROCESI

Medskupinske procese lahko obravnavamo kot procese, v katerih si posamezniki najprej s pomočjo socialne kategorizacije, ki je predpogoj takih procesov, določijo svoje mesto v socialnem svetu, tako da določijo svojo pripadnost določenim skupinam in ne pripadnost ostalim, nato pa si v teh pripadajočih skupinah oblikujejo svojo socialno kot tudi osebno identiteto s pomočjo medskupinskih primerjav, ki vplivajo tudi na odnose med posameznimi skupinami.

Pri **socialni kategorizaciji** gre za razvrščanje objektov, ljudi, konceptov v manjše, lahko pregledne kategorije na podlagi njihovih skupnih značilnosti. Te kategorije, pa nam omogočajo poenostavljanje zaznav, pomagajo nam v mišljenju in spominjanju, olajšajo komunikacijo in tudi pomagajo zmanjšati strah pred neznanim. Brez njih ljudje ne bi mogli normalno delovati. Naši možgani niso zmožni zaznati, predelati več kot določeno vsoto informacij v katerem koli trenutku, zato je potrebna socialna kategorizacija, saj si z njo poenostavimo svet okoli sebe in si ustvarimo nek red (glej Nastran-Ule, 1997), hkrati pa z njo dajemo objektom in ljudem pomen (glej Hinton, 2000). Stane Južnič pravi, da ljudje čisto avtomatsko in samoumevno razmišljamo in sprejemamo kategorije in kategorizacijo ter na tovrsten način kategoriziramo tudi druge (glej Južnič, 1993: 167).

Socialna kategorizacija pa ima poleg naloge poenostavitve kompleksnega sveta tudi nalogo samodefiniranja posameznika. Tako ne razvrščamo samo drugih ljudi in objektov, v kategorije, temveč tudi samim sebi dajemo mesto v socialnem svetu.

Socialna kategorizacija posameznika (subjekta) je specifična oblika socialnega umeščanja posameznika, ki poudari njegovo pripadnost posamezni skupini. Tako posameznike vidimo ne kot posameznike z individualnimi lastnostmi, temveč kot pripadnike določenih skupin in s tem izkrivljamo njihovo resnično podobo. To pomeni, če vidimo določeno skupino zelo stereotipizirano in imamo do njih polno negativnih predsodkov, bomo tako gledali tudi njene posamezne člane, pa čeprav so lahko določeni izmed njih izjeme in prototipi svoje lastne skupine. Najbolj pogosta socialna kategorizacija je delitev tako na »našo« in »tujo« skupino (glej Nastran-Ule, 1997).

»Dva temeljna učinka kategorizacije sta v poudarjanju pretirane razlike med skupinami in podobnosti znotraj skupine« (Nastran-Ule, 1999: 36), ki igrata pomembno vlogo v medskupinskih procesih pri izgradnji pozitivne socialne identitete posameznikov ali skupin, kot bomo videli kasneje. Normalna posledica socialne kategorizacije pa so tudi stereotipi in predsodki, ki služijo posamezniku kot referenčni okvir, ki mu omogoča napovedovanje delovanja ali obnašanja pripadnikov drugih skupin v določenih situacijah. (glej Ramachandran, 1994)

❖ **Stereotipi** so nepopolne, pristranske, poenostavljene, neutemeljene sodbe, ki jih vzdržujejo ljudje o določenih skupinah ali pripadnikih teh skupin. So kognitivne sheme o določeni socialni skupini, ki temeljijo na nepreverljivih dejstvih in govoricah in nastanejo z generalizacijo nekih značilnosti na celo skupino ali drugače tudi s procesom pripisovanja lastnosti posameznikom na osnovi njihove skupinske pripadnosti. Predstavljajo tudi spoznavno komponento stališč (glej Nastran-Ule, 1997: 156-157) in spoznavno komponento nestrpnosti (glej Palomares, 2001:8).

❖ **Predsodki** so vrsta stališč, ki niso upravičena, argumentirana in preverjena, a jih spremljajo intenzivna čustva (Rot v Nastran-Ule 1997: 163). So kompleksne mentalne strukture, ki vsebujejo kognitivno, emocionalno-efektivno in vedenjsko komponento. Delujejo vzporedno z mikrostrukuro delitve moči v vsakdanjem svetu, na robu zavesti posameznikov in so tudi najtrdovratnejše ideologije vsakdanjega sveta, saj so odporne na spremembe (glej Nastran-Ule, 1999: 300). Kažejo se predvsem v nespoštljivem, nestrpnem ali prezirljivem odnosu do drugačnih. Nastanejo, ko se socialne kategorizacije povežejo s prevladujočimi socialnimi reprezentacijami, ki so vedno plod določenih psiholoških, socialnih ali ekonomskih interesov vplivnih socialnih skupin (Nastran-Ule, 1997: 170). Predstavljajo čustveno komponento nestrpnosti (glej Palomares, 2001:8).

Procesu samodefiniranja posameznika s pomočjo socialne kategorizacije nato sledi proces izgradnje socialne identitete, ki igra pomembno vlogo pri medskupinskih odnosih in konfliktih. V skupinah, katerim posamezniki pripadajo, si posamezniki oblikujejo dve vrste identitet, osebno identiteto in socialno identiteto. Tu bi poudarila predvsem pomen **socialne identitete**, ki jo Tajfel definira kot: » *tiste pozitivne ali negativne vidike samopodobe posameznika, ki izhajajo iz njegove pripadnosti različnim socialnim skupinam, katerim se čuti pripadnega*« (Tajfel v Nastran-Ule, 1997: 427). Posameznik ima lahko med drugim več socialnih identitet, ki pa jih aktivira po potrebi. Tako poznamo socialne identitete posameznikov, ki se nanašajo na posameznikovo narodnost, spol, vernost, poklicno usmeritev... Socialna in osebna identiteta se lahko med seboj dopolnjujeta ali včasih tudi delno prekrivata, ker pa nista identični se lahko pojavita tudi v konfliktu (glej Kovačev, 1996: 119). Svoje identitete si posamezniki gradijo s pomočjo medskupinskih procesov. Za mojo nalogo je pomembna nacionalna identiteta kot vrsta socialne identitete, zato ji bom v naslednjem odstavku namenila malo več pozornosti.

Opredelitev nacionalne identitete je veliko in nobena ni enotna. Razlikujejo se med seboj po tem, kako razumejo narod in oblikovanje naroda, za vse pa so značilne te karakteristike:

Nacionalna identiteta je tisti pozitivni ali negativni vidik samopodobe, ki izhaja iz občutka pripadnosti svojemu narodu, državi in je vezana na določen skupni teritorij, kulturo, ideologijo, vrednote in enoten pravni sistem. Spremljajo jo močni občutki lojalnosti, domoljubja, solidarnosti, enotnosti skupine in želja po kulturni in politični avtonomnosti naroda (glej Smith, 1991).

S teritorijem je mišljena domovina oziroma zgodovinsko pomembno ozemlje na katerem se je skozi čas izoblikoval narod. Ta teritorij mora predstavljati družbeno skupnost ljudi, kjer ljudje živijo in delajo, hkrati pa mora imeti tudi določeno zgodovinsko vrednost, ki narod umesti v določen čas in prostor nastanka. V današnjem pomenu to vlogo odigra nacionalna država pri narodih, ki so si uspeli izboriti svojo avtonomnost, pri drugih, ki tega niso dosegli, pa je s tem mišljeno neko ozemlje skupnega izvora naroda. S skupno kulturo so mišljeni jezik, zgodovinski spomini, miti, simboli, običaji in tradicija, ki so skupni vsem članom skupine in se prenašajo skozi procesa socializacije in inkulturacije. Z ideologijo se smatra skupek razumevanj, aspiracij, sentimentov, idej in vrednot, ki ljudi združujejo skupaj v neko enotno zelo povezano skupnost.

Z enotnim pravnim sistemom pa je mišljen skupek pravic, dolžnosti in sankcij, ki veljajo za vse člane, ki pripadajo tako opredeljeni skupini, hkrati pa opredeljuje tiste, ki teh pravic ne morejo uživati in so iz skupine izključeni. Nacionalna identiteta je ponavadi nad vsemi drugimi identitetami, ki jih ima posameznik in lahko včasih tudi vključuje te identitete, kot na primer povezanost nacionalne in religiozne identitete (glej Smith, 1991).

V povezavi z nacionalno identiteto posameznikov pa je potrebno omeniti tudi **nacionalno vezanost posameznikov ali stopnjo posameznikove navezanosti na lasten narod kot tudi nacionalno državo**. Obstaja več opredelitev nacionalne vezanosti, ki pa se med seboj razlikujejo glede na kriterij razlikovanja oblik nacionalne vezanosti (glej v Rot, 1983).

Po Katzu so oblike nacionalne vezanosti vezane na ekonomsko-politični razvoj družbe. Oblike nacionalne vezanosti razlikuje glede na zgodovinsko fazo družbenega razvoja določene nacionalne države. Na ta način je mogoče pojasniti razlike v obnašanju posameznikov različno razvitih družb (glej v Rot, 1983 : 385-386).

Obstaja še druga, Guetzkowa opredelitev nacionalne vezanosti, ki je za nas bolj pomembna in posamezne oblike nacionalne vezanosti razvršča glede na stopnjo lojalnosti lastnemu narodu. Njena prednost je v tem, da prikazuje občutek nacionalne vezanosti kot razumljivo in naravno vrednostno orientacijo. Med seboj razlikuje pet oblik (glej v Rot, 1983 : 386-387):

1. **Izključna vezanost na lasten narod (nacionalizem, etnocentrični in šovinistični nacionalizem)** To je najbolj skrajna oblika nacionalne vezanosti, ki ne priznava nobene druge vezanosti, svoj narod vidi kot superioren ostalim narodom, ki jih jemlje kot manjvredne in potencialne sovražnike, hkrati pa verjame, da je za povečevanje moči in pomena nacionalne države potrebno uporabiti vsa razpoložljiva sredstva.
2. **Poudarjena, a ne izključna vezanost na lasten narod (nacionalna idealizacija, patriotizem ali umirjeni nacionalizem)** Značilnosti te oblike so, da je nacionalna vezanost poudarjena in primarna. Priznava se tudi druge oblike vezanosti, ki niso nujno nacionalne, poudarja se lastne nacionalni interes, hkrati pa vse ostale narode ne jemlje kot manjvredne sebi in jim priznava določene pravice, interese...
3. **Večkratna vezanost (internacionalizem)** Ta vezanost je v prvi vrsti usmerjena na ljudi, na vse kar je humano in nato šele na lasten narod.
4. **Neobstoj nacionalne vezanosti** Tu se predpostavlja, da vezanost na svoj narod in nacionalno državo ne obstaja, temveč obstajajo druge vezanosti na sloj, spol...

Nacionalna vezanost je pomembna, ker lahko v skrajnih primerih privede do hujših oblik nestrpnosti do pripadnikov drugih narodov, kot so etnocid in segregacija. Nacionalna vezanost je del nacionalne identitete posameznika in kaže na to, kako močna je pripadnost posameznika lastnemu narodu. Obe, tako nacionalna identiteta kot nacionalna vezanost posameznikov, pa sta posledica medskupinskih procesov.

Medskupinski procesi so oblike vedenja, ki se pojavljajo v interakcijah med člani različnih skupin. S temi medskupinskimi procesi si posamezniki želijo zgraditi predvsem pozitivno socialno identiteto in s tem tudi pozitivno samopodobo in samospoštovanje. Prav ta želja po izgradnji pozitivne socialne identitete in samopodobe ali njihovega nezadovoljstva zaradi negativne socialne identitete (kar je lastnost predvsem marginalnih in podrejenih skupin), privedejo posameznike do tega, da se vedejo nestrpno do članov drugih skupin, ki ogrožajo njihovo samopodobo. To privede do napetosti, konfliktov in sporov med skupinami, ki se lahko izražajo tudi v obliki diskriminacije ali močnih negativnih predsodkov (glej Nastran-Ule, 1997).

Med oblike vedenja, ki ga uporabljajo posamezniki določenih skupin za ohranitev in izgradnjo svoje pozitivne identitete, štejemo po Tajflu proces **socialne primerjave**. »S tem procesom člani skupin dodatno socialno ovrednotijo lastno in tuje skupine in s tem pozitivne ali negativne sestavine socialne identitete članov skupin, ki se primerjajo med seboj« (Nastran-Ule, 1997: 417). Tako posamezniki lastne (ingroup) skupine, določijo svojo outgroup skupino s katero se bodo na ravni različnih za njih signifikantnih lastnosti primerjali. Za primerjavo med skupinami je pomembna lahko že ena sama specifična dimenzija, ki so jo člani ingroup skupine konsenzualno ovrednotili kot pomembno. Pomembna pa je, ker omogoča izboljšanje pozitivne podobe ingroup skupine in s tem tudi samopodobo njenih članov. Temu lahko rečemo tudi **pozitivna medskupinska diferenciacija**, ki jo omogočijo z razvrednotenjem članov drugih skupin, s povečanjem medskupinskih razlik in z zmanjšanjem razlik znotraj skupine kot tudi z favoriziranjem lastne skupine. Ponavadi v teh primerjavah svojo lastno skupino bolj pozitivno ovrednotimo in njenim pripadnikom pripišemo cel niz pozitivnih lastnosti, medtem ko nasprotni skupin pripišemo cel niz negativnih lastnosti. Temu Tajfel pravi **vzpostavljanje pozitivne socialne razlike**, s katero si umetno zvišamo ne samo vrednost lastne skupine temveč tudi lastno samopodobo. Tako poudarjamo razlike med našo in tujo skupino, ki ji ne pripadamo (glej Nastran-Ule, 1997).

S katero skupino se bo posameznik identificiral kot svojo ingroup skupino v določenem trenutku je odvisno od konteksta, v katerem se posameznik znajde. Če gre za izboljšanje statusa svoje skupine na delovnem mestu, se bo posameznik identificiral z njo, v drugačni situaciji pa s kakšno drugo skupino, kateri tudi pripada, ta pa je lahko etnična, glede na spol...

Tak proces ima pozitivno in negativno stran. Pozitivno, ker si posamezniki določene skupine izgradijo pozitivno samopodobo in socialno identiteto, hkrati pa povečajo notranjo povezanost in solidarnost svoje lastne skupine. Negativno stran pa, ker take primerjave privedejo do nestrpnosti, negativnih predsodkov do drugih skupin in medskupinskih konfliktov. Tajfel meni, da so medskupinski konflikti nekaj običajnega, saj izhajajo iz medskupinskih primerjav. Se pravi, da je tako nestrpnost težko odpraviti, saj je običajna v medskupinskih procesih. K takemu vedenju pa posameznike določenih skupin privede tudi tekmovalnost, konkurenčnost in rivalstvo za določene dobrine in visok družbeni status.

Vedenje posameznika je bližje skupinskemu vedenju takrat, ko je ta tesno povezan s svojo skupino, spoštuje njene norme in ko skupina, kateri pripada, deluje kot zelo povezana organizirana celota. Če pripada skupini, ki se vede do drugih ljudi zelo nestrpno se bo tudi sam do njih obnašal tako. Kot primer takih skupin, ki se do drugačnih ljudi vedejo zelo nestrpno so skupine obritoglavcev, ki imajo negativne predsodke do pripadnikov drugih ras in hkrati izvajajo tudi različne oblike nasilja nad njimi.

Posameznik si z drugimi člani lastne skupine deli socialno identiteto in ista pravila za socialno kategorizacijo svoje skupine in drugih skupin (glej Nastran-Ule, 1997). Hkrati pa si s skupino deli še celo vrsto prepričanj in vrednot, kot tudi stereotipe in predsodke do drugih skupin, ki iz tega izhajajo. Če so ti stereotipi in predsodki, ki jih skupina drži do drugih posameznikov outgroup skupin zelo negativni, bo tudi to privedlo do nestrpnega obnašanja članov take skupine, ki ne bo več izhajalo samo zaradi želje po pozitivni samopodobi, temveč tudi zaradi vrednot, ki si jih deli s skupino. Predsodki in stereotipi imajo lastnost, da se širijo hitro kot virusi in postanejo družbeno vezivo množic, katere jih uporabljajo kot opravičilo in kot orodje za svojo agresijo. Nevarni pa lahko postanejo tudi, ko se institucionalizirajo in postanejo podlaga ideoloških sistemov družbe (glej Nastran-Ule, 1997).

2.4.2. OSEBNA IDENTITETA

Osebna identiteta je skupek lastnosti, osebnostnih značilnosti, ki jih ima posameznik. Posameznik svojo osebno identiteto oblikuje skozi proces primarne socializacije in inkulturacije, kjer gre za interakcijo med posameznikom na eni strani in družbo in kulturo na drugi (Južnič, 1993: 120). **Primarna socializacija** se nanaša na socializacijo v zgodnjem otroštvu, ki se odvija predvsem v družini kot primarni socializacijski instituciji in vključuje dva temeljna procesa ponotranjenje družbene kulture in strukturiranje osebnosti (glej Haralambos, 1999: 330). V teh procesih pomembno vlogo igrajo po G. H. Meadu pomembni drugi (starši, vrstniki, šola, mediji), ki posamezniku posredujejo skupek prepričanj, vrednot in norm po katerih se more posameznik v določeni družbi in kulturi vesti. Ta prepričanja, norme in vrednote pa lahko vsebujejo tudi vrsto predsodkov, ki se usidrajo v posameznikovo podzavest in postanejo podlaga posameznikove identitete. Na podlagi teh negativnih predsodkov pa se lahko kasneje posamezniki v določenih situacijah vedejo zelo nestrpno.

Vpliva na nestrpno obnašanje posameznikov nimajo samo posredovana prepričanja in norme, ki jih posameznik pridobi skozi socializacijski proces, temveč tudi sam način starševske ali skrbniške vzgoje otrok. Če ta vzgojni proces ni primeren, se lahko oblikuje osebnost, ki je še bolj podvržena nestrpnemu obnašanju in predsodkovnemu mišljenju. Nestrpnosti so podvrženi ponavadi posamezniki, ki imajo stroge, grobe starše, ki jim v mladosti niso izkazovali ljubezni in so jih zapostavljali in omalovaževali; so odraščali v hladni omejujoči ali hladni vse dopuščajoči starševski vzgoji; so odraščali v nepopolni ali razvratni družini; so izkusili številna ponižujoča doživetja med vrstniki, neuspehe v poklicu ali šoli...

Adorno je preučeval povezavo med predsodki in osebnostno strukturo posameznikov in na podlagi tega vpeljal koncept **avtoritarne osebnosti**. Avtoritarne osebnosti nekritično sledijo vodjem oziroma večini, držijo se konvencionalnih vrednot in načinov življenja, hkrati pa zavračajo nekonvencionalnost in drugačnost. Take osebnosti zavračajo manjšine, saj so te nekonvencionalne in drugačne. V svojem mišljenju so rigidni, polni predsodkov in stereotipov in nagnjeni k agresiji. Menil je da je glavni vzrok avtoritarne osebnosti avtoritarna vzgoja v otroštvu. Avtoritarnost se obnavlja skozi primarno socializacijo. Osnovna poteza take vzgoje je stroga disciplina in kaznovanje neposlušnosti. Tako se otrok svojih staršev boji, hkrati pa je od njih odvisen (glej Nastran-Ule, 1997:180).

»Nezavedno nakopičeno sovraštvo potrebuje nadomestni objekt na katerega se sproži in v katerega posameznik projicira svoje strahove in sovraštvo« (Nastran-Ule, 1999 :303). Ta objekt pa so ponavadi šibkejše, marginalizirane skupine.

Tudi John Dollard podobno kot Theodor Adorno vidi vzrok nestrpnega obnašanja posameznikov v primarni socializaciji kot tudi v njihovih težavah in neuspehih, ki jih doživijo v svojem vsakdanjem življenju. Razvil je svojo frustracijsko teorijo agresivnosti po kateri so predsodki verbalni izrazi agresije. Ta teorija je vzroke za predsodke in njihove krepiteve iskala v »iracionalnih«, nezavednih gonilih, ki zlahka zajamejo množice (glej Nastran-Ule, 1999: 303). V socializaciji starši silijo otroke, da zatrejo svoje osnovne nagone, zato nastanejo frustracije. Otroci pa svojih frustracij ne morejo sprostiti na svojih starših, ker je od njih odvisno njihovo fizično preživetje. Frustracija se nabira in se kasneje v življenju obrne proti alternativni, bolj ranljivi in lahko dosegljivi tarči (glej Haralambos, 1999: 709).

2.4.3. DRUŽBENI KONTEKST

*Z **družbenim kontekstom** so mišljene družbene okoliščine v katerih posameznik živi ali trenutno družbeno stanje, ki je posledica družbenih sprememb, ki so se odvijale skozi daljše obdobje v preteklosti. Pomemben je, ker lahko veliko vzrokov, ki vodijo do nestrpnega obnašanja, izsledimo v trajnih spremembah v družbeni strukturi. Med družbene dejavnike nestrpnosti lahko štejemo pomanjkanje pravne države in demokratične politične kulture; politično zmedo v državi; pomanjkanje skupnih ciljev in vrednot; velik odstotek manjšin in priseljencev ter tuje delavne sile; gospodarske, kulturne in politične spremembe v družbi...(Požarnik, 1996: 118)*

Vendar pa nestrpnost ni direktna posledica družbenih sprememb, temveč posledica nesigurnosti in nestabilnosti, ki jih proizvajajo družbene spremembe (glej Feldman, 2000). Naša prihodnost je postala vse bolj negotova, saj se pogoji za življenje slabšajo, vse več je socialnih problemov (revščine, brezposelnosti, stanovanjskih stisk, velikih ekonomskih in socialnih razlik v družbi), gospodarskih in drugih kriz, pomanjkanja kot tudi ljudi, ki se zaradi negotovosti počutijo vse bolj ogroženi. Ta ogroženost, strah in negotovost glede prihodnosti pri ljudeh povzroča nestrpno obnašanje. Za vzroke svojih težav iščejo grešnega kozla na katerem bodo lahko sprostili vso odvečno energijo.

Pomemben dejavnik družbenega konteksta je poleg družbenih sprememb tudi kultura, v kateri posamezniki živijo ali v kateri so bili vzgojeni. Kultura in s tem tudi družba, v kateri živimo, nam po Moscoviciju posreduje **socialne predstave**, ki so po njegovem mnenju teorije ali sveženj znanj, ki jih socialne skupine uporabljajo za pojasnjevanje pojavov, dogodkov, objektov in s tem omogočajo organizacijo znanj. K njim štejemo tudi vrednote, ideje in ravnanja. Te socialne predstave se nanašajo na splošno znanje in na informacije, ki si jih ljudje delijo v obliki zdravo razumskih teorij o socialnem svetu. To znanje oz. teorije prepoznavajo in sprejemajo vsi pripadniki določene kulture ali družbe in je splošno sprejeto. Ustvarjajo in posredujejo drugim pa ga posamezniki in skupine z medsebojno komunikacijo in sodelovanjem. Socialne predstave ob enem konstruirajo razumevanje socialnega sveta, ki nas obdaja in usmerjajo posameznikovo obnašanje in ravnanje. Lahko so vodilne, prevladujoče strukture znanj, ki so skupna celemu narodu ali družbi, ali pa različne manjše strukture znanj, ki so skupne podskupinam znotraj določene socialne skupine (glej Štampar :2001). Ljudje jih sprejemamo kot dane, prisilne in predpisane. Po Moscoviciu so obvezujoče in se jim ni mogoče izogniti. Kulturne predstave so časovno pogojene in se skozi čas spreminjajo, vendar pa se spreminjajo na dolgi rok, saj je to dolgotrajni proces. Med socialne in kulturne predstave določenih skupin lahko uvrščamo tudi skupinske stereotipe. Posamezniki to vrsto kulturnih in socialnih predstav pridobijo skozi interakcijo z drugimi ljudmi, preko medijev ali preko primarne socializacije. S pomočjo primarne socializacije posamezniki ponotranjajo družbeno kulturo kot del svoje osebne strukture. Preko staršev, vrstnikov se kulturni vzorci, stereotipi prenašajo iz ene generacije na drugo (glej Štampar, 2001). Kot bomo videli kasneje so lahko ta posredovana prepričanja, vrednostni sistemi, ki jih posreduje neka kultura, zelo nestrpna do pripadnikov drugih kultur, drugih skupin kot tudi nestrpna do drugačnih prepričanj in obnašanj.

Vsaka kultura definira, kako se moramo znotraj določene kulture vesti, določa tudi norme, vrednote in prepričanja, ki so bistvo vsake kulture. Definira tudi dopustno obnašanje, ki je znotraj določene kulture še sprejemljivo. Če so diskriminacija, segregacija in genocid sprejete kot dopustne oblike obnašanja in ravnanja na ravni celotne družbe, države in določenega političnega sistema, potem je razumljivo, da se bodo po vzoru take družbe in kulture, ki nestrpnost tolerira, tako vedli tudi njeni člani. Priča temu so politični sistemi kot je bil stalinizem in predvsem fašizem. Vsaka kultura tako interpretira svet na svoj edinstven način, te interpretacije ali razlage dogodkov in stvari so lahko skupne večim kulturam ali pa le lastnost določene specifične kulture.

2.5. IZVOR NESTRPNOSTI SLOVENCEV V 80IH IN 90IH LETIH

Kot sem že v samem uvodu omenila je glavna predpostavka moje naloge, da se je nestrpnost državljanov Slovenije do pripadnikov drugih narodov bivše Jugoslavije od leta 1982 do leta 1992 povečala zaradi določenih razmer, ki so se v tem obdobju desetih let dogajale na naših tleh. V zgornjem poglavju sem že omenila, kateri dejavniki na splošno vplivajo na nestrpnost ljudi, tu pa bom poudarek dala predvsem na tiste dejavnike, ki so imeli odločilno vlogo za nestrpnost pri državljanih Slovenije v 90ih letih in bodo podlaga tudi kasnejše analize sekundarnih podatkov za potrditev hipoteze. Dejstva o takratnih razmerah v Jugoslaviji in Sloveniji črpam iz knjige »Slovenci v 80ih letih«, ki je delo Repe Božota in je nastalo leta 2001.

2.5.1. VPLIV DRUŽBENEGA KONTEKSTA

Obdobje med letom 1982 in 1992 zaznamujejo velike družbene spremembe na področju takratne Jugoslavije, ki so v tem obdobju doživele tudi svoj vrhunec. Leto 1980 zaznamuje smrt Josipa Broza Tita, glavne avtoritete takratne Jugoslavije, ki je krizne razmere v Jugoslaviji le poglobila. Tito je igral vlogo zelo priljubljenega voditelja, socialističnega monarha, katerega mesto je bilo po njegovi smrti težko zapolniti, predvsem zaradi njegove uspešnosti vodenja take multinacionalne države kot je bila Jugoslavija. Jugoslavija je vse do njegove smrti veljala za mirno, stabilno državo s solidnim standardom, z rešenim nacionalnim vprašanjem in mednarodnim ugledom. Z njegovo smrtjo pade tudi njegova ideologija »Bratstva in enotnosti«, s katero je vodil svojo državo. Ta ideologija je imela pomembno vlogo na področju medetničnih odnosov, saj je med seboj povezovala ljudi različnih narodnosti, ki so živeli na področju takratne Jugoslavije.

Zaradi Titove smrti so se v Jugoslaviji poglobile politična, gospodarska in socialna kriza, katerih začetek sega že v sedemdeseta leta, vendar je bila javnosti vse do takrat prikrita, zaradi vladnega zadolževanja v tujini.

Gospodarska kriza je prinesla s seboj devalvacijo dinarja za 30 odstotkov (junija 1980), visoko naraščanje inflacije, pomanjkanje nekaterih osnovnih življenjskih izdelkov (olja, sladkorja, moke in pralnega praška) in omejitve uvoza luksuznega blaga (kave, alkoholnih pijač, južno sadje...). Za osnovne življenjske dobrine so oblasti uvedle bone kot tudi kasneje za bencin, ko je prišlo v 80ih letih do energetske krize. Posledica obeh kriz, gospodarske in energetske, pa je bilo naglo zmanjševanje standarda. Zaradi gospodarske krize so se pojavile kritike gospodarskega sistema, ker naj bi le ta oviral gospodarski in družbeni razvoj Jugoslavije in njenih republik. Namesto dogovorjenega gospodarstva so tako hoteli uvesti tržni sistem gospodarstva, ki naj bi bil bolj odprt do Zahodnih držav in do konkurence, hkrati pa naj bi omogočal tudi večji družbeni, gospodarski razvoj in s tem tudi modernizacijo države.

Po Titovi smrti se, zaradi odsotnosti vodilne avtoritete v državi in zaradi velike heterogenosti v pogledih, začnejo zaostrovati odnosi med posameznimi republikami, ki so vodili do politične krize, katero so vodilni funkcionarji v državi vse do sredine 80ih let uspešno prekrivali javnosti. V tistem času so se s strani posameznih republik začele pojavljati različne težnje in zahteve po prestrukturiranju Jugoslavije zaradi nezadovoljstva z razmerami, ki so takrat vladale. Tako se izrazijo želje po spremembi ustave iz leta 1974, spremembi političnega sistema kot tudi spremembi same ureditve države. S spremembami ustave bi republikam omogočili večjo samostojnost in enakopravnost, sprememba političnega sistema pa bi nadomestila samoupravni socializem, ki je takrat vladal, z demokracijo in kapitalizmom. Novi politični sistem naj bi s seboj prinesel tudi večje spoštovanje in varstvo človekovih pravic in svoboščin, kot tudi večjo enakopravnost republik v diplomaciji. V tem obdobju desetih let ni bilo posebnega poudarka na teh pravicah, saj so bile velikokrat, predvsem pravica do svobode tiska, izražanja in združevanja, kršene predvsem z raznimi cenzurami tiska, radia in televizije in z zapiranjem nasprotnikov takratnega sistema. Slovenija je zaradi svojega nezadovoljstva s položajem v Jugoslaviji izrazila željo po prestrukturiranju Jugoslavije iz zvezne države (federacije) v zvezo enakovrednih držav in narodov (konfederacijo), vendar je naletela na ostre kritike in odpor s strani zvezne in srbske oblasti in zvezne vojske, ki je sledila srbskim interesom. Srbi so hoteli centralizirati državo in jo spremeniti v »veliko Srbijo«, zaradi ozemeljskih teženj in želje po večji moči. Slovenci se s srbskimi težnjami po preureditvi Jugoslavije niso strinjali, zato so se odločili, da se zaradi medsebojnih konfliktov in nemoči pri odločanju o pomembnih vladnih zadevah v Skupščini SFRJ, od Jugoslavije odcepijo in postanejo samostojna država.

Pot osamosvajanja Slovenije pa je bila vse prej kot lahka, saj je naletela na veliko ovir, predvsem iz strani Srbije in njenih zaveznic, ki so slovenski odcepitvi nasprotovali in so jo hotele preprečiti s svojo agresijo. Poleg agresije s strani zvezne vojske so sledili ekonomski ukrepi zvezne in srbske oblasti, ki so Slovenijo močno prizadeli.

V obdobju osamosvajanja Slovenije se je zelo poostrila tudi socialnoekonomska kriza, ki spremlja vse postsocialistične države in ima za posledico porast revščine, brezposelnosti in veliko stratificiranost družbe med različnimi segmenti prebivalstva. Socializem je zagotavljal zaposlitev vsem, po njegovem padcu pa je zaposlitev ljudi postala zelo nesigurna, predvsem zaradi prestrukturiranja gospodarstva in reševanja gospodarske krize.

V Sloveniji tako socializem nadomestita kapitalizem in parlamentarna demokracija, dogovorjeno gospodarstvo pa tržni sistem gospodarstva. Vse te družbene razmere so povzročile pri ljudeh veliko nezadovoljstva, občutka ogroženosti, strahu, bojzani zaradi brezposelnosti in negotove prihodnosti ter splošnega nezaupanja. Pri ljudeh se je povečal tudi negativni nacionalizem in z njim tudi razne oblike nestrpnosti do ostalih narodov bivše Jugoslavije.

V začetku 80ih let in pred tem obdobjem je nestrpnost in etnična distanca med državljani Slovenije in drugimi narodi bivše Jugoslavije temeljila na medsebojnih globljih razlikah v kulturi, veri, jeziku. V začetku 90ih let je nestrpnost izhajala iz političnih, gospodarskih in drugih nasprotij kot tudi ogroženosti državljanov Slovenije pred tujo agresijo, s katerimi se je krepila slovenska nacionalna zavest. Na odnos državljanov Slovenije do drugih narodov so vplivali tudi vojna v Bosni in Hercegovini in na Hrvaškem, priliv beguncev, spremenjena razmerja med avtohtonimi prebivalci in imigranti in tudi usmerjanje Slovenije k evropskemu povezovanju.

2.5.2. VPLIV MEDSKUPINSKIH PROCESOV

Ljudi različnih narodnosti, ki so živeli na območju takratne Jugoslavije, je k skupnemu sodelovanju in razumevanju, vodila takratna zelo močna ideologija »Bratstva in enotnosti« na podlagi katere se je pri posameznikih izoblikovala tudi močna jugoslovanska identiteta poleg njihove narodne identitete. Po Titovi smrti pa je nadnacionalna identifikacija doživela propad in najvišje mesto so zavzele nacionalne identifikacije. Tako se je v času razpadanja Jugoslavije in osamosvajanja Slovenije na podlagi medskupinskih procesov, izoblikovala tudi močna pozitivna slovenska nacionalna identiteta in nacionalna vezanost. Pri teh primerjavah je šlo za primerjavo na eni strani »naše« skupine, kateri je pripadal slovenski narod in na drugi strani »tuje« skupine, ki je bila različna glede na to, s katero narodno skupino bivše Jugoslavije smo se želeli primerjati. Svojo skupino smo zelo pozitivno ovrednotili in ji pripisali cel niz pozitivnih lastnosti, medtem ko smo ostalim pripisali cel niz negativnih lastnosti. Lastno skupino smo tudi favorizirali in njene člane videli tudi bolj podobne in med seboj povezane od ostalih v drugih skupinah. Vsi v naši skupini smo si delili tudi pravila za socialno kategorizacijo ljudi in objektov in s tem stereotipe in predsodke o pripadnikih republik bivše Jugoslavije. Naša percepcija teh skupin, ki je postala vse bolj predsodkovna in stereotipizirana, pa je ustvarjala vse večjo etnično distanco med nami in temi skupinami, zaostri pa so se tudi mednacionalni odnosi.

3. TEORETSKI MODEL NESTRPNOSTI

V tem delu naloge bom najprej predstavila definicije spremenljivk teoretskega modela, svoj teoretski model in iz njega izhajajoči hipotezi, ki ju bom kasneje v praktičnem delu diplomske naloge testirala. Teoretski model je bil zgrajen potem, ko sem dodobra poznala teoretsko ozadje problema nestrpnosti.

3.1. DEFINICIJE SPREMENLJIVK TEORETSKEGA MODELA

Za vsako od izbranih spremenljivk teoretskega modela je v literaturi mogoče najti veliko vrsto različnih definicij, zato je težko izbrati tisto, ki bi bila najboljša in bi pomen spremenljivke zaobsegla v celoti. Da bi prišla do definicij spremenljivk, ki bi kar se da najbolje zaobsegle pomen spremenljivke sem iz več izbranih definicij v literaturi sestavila nove definicije spremenljivke teoretskega modela. Vse izbrane definicije izhajajo iz teoretskega dela (2. poglavja) te naloge.

- ❖ **Nestrpnost:** označuje lastnost posameznikov ali skupin, ki niso pripravljene sprejemati kakršne koli drugačnosti in nanjo reagirajo z razpoložljivimi sredstvi na agresiven, zaničevalen, kaznovalen in podoben način. Nestrpnost izhaja iz prepričanja, da je določena skupina, način življenja ali razmišljanje superiorno ostalim. Izraža se lahko v obliki socialne distance, diskriminacije, nasilja... (glej v Krek, 2000; Ošlak 1996; Čačič-Kumpes, 1996)
- ❖ **Družbeni kontekst:** so družbene razmere v katerih posameznik živi ali tudi stanje družbe v določenem trenutku, ki je posledica družbenih sprememb, ki so se odvijale skozi določeno obdobje v preteklosti (glej v Požarnik, 1996).
- ❖ **Nacionalna vezanost:** je stopnja posameznikove navezanosti na lasten narod in nacionalno državo. Najvišja ali skrajna stopnja nacionalne vezanosti je izključna vezanost na lasten narod in nacionalno državo, medtem ko je najnižja stopnja neobstoja vezanosti na lasten narod in nacionalno državo (glej v Rot, 1983).

3.2. HIPOTEZE IN ARGUMENTI HIPOTEZ

Na osnovi teoretskih postavk so bile oblikovane naslednje hipoteze:

❖ **Hipoteza 1:**

Čim bolj bo družbeni kontekst Slovenije, ki je posledica velikih družbenih sprememb, neugoden za državljane Slovenije, tem bolj bodo ti nestrpni do pripadnikov drugih narodov bivše Jugoslavije in obratno, čim bolj bo družbeni kontekst ugoden, tem bolj bodo državljani Slovenije strpni do pripadnikov drugih narodov bivše Jugoslavije.

➤ **Argumenti 1:**

Tu velja predpostavka, da družbeni kontekst pomembno vpliva na nestrpnost posameznikov do drugih družbenih skupin. Predvsem je treba tu poudariti, da posamezniki niso zaradi družbenega konteksta nestrpni do vseh družbenih skupin, ki obstajajo v določeni družbi, temveč samo do tistih, ki jih posamezniki krivijo za nastali položaj (jih imajo za grešne kozle) in od katerih se počutijo v kakršnem koli smislu ogroženi. Družbeni kontekst je dinamičen in se stalno spreminja in z njim se spreminjajo tudi oblike nestrpnosti in proti komu se le ta usmerja. Nanj vplivajo družbene spremembe (ekonomske, gospodarske, politične...) do katerih prihaja zaradi spleta različnih dogodkov. Če prihaja do pozitivni družbenih sprememb (rasti gospodarstva, povečanja družbenega standarda...) se za posameznike izoblikujejo zelo ugodene družbene razmere, kontekst. Posamezniku se ob takih razmerah ni treba bati, da bi izgubil zaposlitev, živel v pomanjkanju ali revščini ali da bi bilo njegovo življenje ogroženo zaradi meddržavnih konfliktov. V nasprotnem primeru, ko družbene spremembe privedejo do neugodnih družbenih razmer, kot je bilo to v bivši Jugoslaviji posameznik išče krivca. In v našem primeru so Slovenci krivico za svoje razmere zvalili na druge narode. Od njih so se počutili ogrožene predvsem od Srbov, zaradi njih so izgubljali zaposlitve in slabše živeli. Zaradi vsega tega so postali do drugih narodov bivše Jugoslavije vse bolj nestrpni.

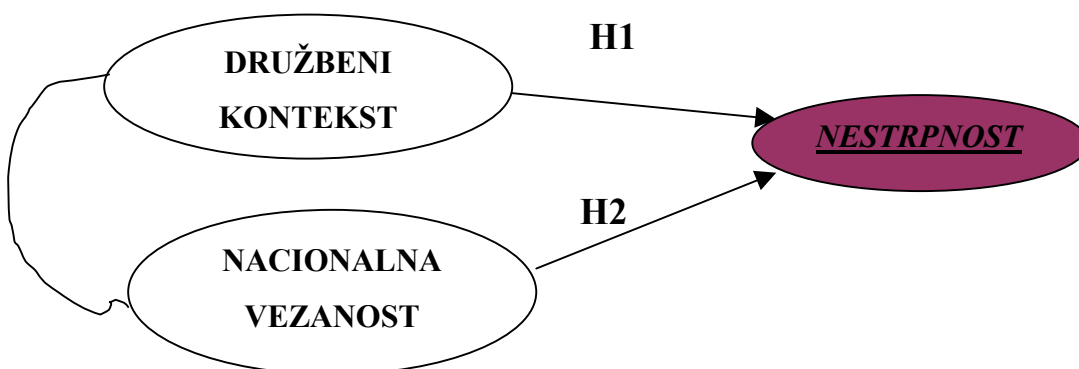
❖ **Hipoteza 2:**

Čim višja, ko bo stopnja nacionalne vezanosti državljanov Slovenije, tem višja bo njihova nestrpnost do pripadnikov drugih narodov bivše Jugoslavije in obratno, čim nižja, ko bo stopnja nacionalne vezanosti državljanov Slovenije, tem nižja bo njihova nestrpnost do drugih narodov bivše Jugoslavije.

➤ **Argumenti 2:**

Argument za to hipotezo izhaja iz teorije o medskupinskih procesih. Posamezniki si z primerjavo z drugimi, za njih pomembnimi skupinami, oblikujejo svojo identiteto in z njo tudi navezanost na lastno skupino kateri pripadajo. V našem primeru gre za primerjavo državljanov Slovenije z narodi republik bivše Jugoslavije. Taka primerjava je pri državljanih Slovenije, zaradi njihovih izoblikovanih negativnih predsodkov in stereotipov o narodih republik bivše Jugoslavije, privedla do močne nacionalne slovenske identitete in z njo tudi močne navezanosti na lasten slovenski narod. To pa je vplivalo na močno nestrpnost do pripadnikov narodov bivše Jugoslavije kot tudi na močno favoriziranje svojega lastnega naroda. Vedno se bolj počutimo, da pripadamo določeni skupini in do nje vzgajamo pozitivne občutke, medtem ko do drugih skupin, vzgajamo negativne občutke, kar se izraža v obliki nestrpnosti do teh skupin.

Graf 3.1: Teoretski model

4. OPERACIONALIZACIJA SPREMENLJIVK

Operacionalizacija nestrpnosti se nanaša na raziskavo *»Slovenskega javnega mnenja 1981/1982 (SJM 82)«* in *»Slovenskega javnega mnenja 1992/3: Procesi demokratizacije (SJM 92/3)«*, medtem ko se operacionalizacija za ostali dve spremenljivki teoretskega modela, družbenega konteksta in nacionalne vezanosti, nanaša samo na raziskavo *»Slovenskega javnega mnenja 1992/3: Procesi demokratizacije (SJM 92/3)«*. Podatke za obe omenjene raziskave sem dobila s pomočjo Arhiva družboslovnih podatkov na Fakulteti za družbene vede.

4.1. OPERACIONALIZACIJA NESTRPNOSTI

Nestrpnost se lahko meri na različne načine glede na to, na kakšen način ali v kakšni obliki se ta izraža v določeni družbi in na to, kakšen tip nestrpnosti želimo izmeriti. V moji nalogi sem se osredotočila na nestrpnost, ki se izraža v obliki socialne-etnične distance med Slovenci in pripadniki drugih narodov bivše Jugoslavije v Sloveniji v letih 1982 in 1992, ki je bila izmerjena s pomočjo raziskave Slovenskega javnega mnenja. Tako sem za indikator nestrpnosti vzela socialno (etnično) distanco, ki je bila v SJM-ju 1982 in SJM-ju 1992 merjena s pomočjo »*Bogardusove lestvice socialne distance*«, ki jo je leta 1926 osnoval Emory Bogardus in služi tudi kot indikator socialne distance, ki jo respondenti zaznajo med sabo in pripadniki drugih skupin, ki so opredeljeni glede na nacionalno, etnično, religiozno ali politično pripadnost (glej Weinfurt; Moghaddam, 2001) in neposredno kot indikator nestrpnosti.

Bogardova lestvica socialne distance je sedem stopenjska lestvica, sestavljena iz sedmih trditev, ki predpostavljajo sedem nivojev socialne distance. Socialna distanca se s premikanjem od enega vprašanja k drugemu zvišuje (glej Bates, 2000:273).

Pomen lestvice je odvisen od predpostavke, da anketiranci verjamejo, da se socialna distanca povečuje, s tem ko, se eden premika skozi socialne kategorije družinskega člana, prijatelja, soseda, sodelavca in državljana (glej Weinfurt; Moghaddam, 2001). Predpostavlja se, da tisti ki tolerirajo določen nivo socialne distance do določene skupine, tolerirajo tudi vse višje nivoje socialne distance, kar pomeni, tisti ki se je z pripadnikom določene skupine pripravljeno poročiti, bo z njimi pripravljeno biti dober prijatelj, sodelavec, sosed...Tak konstrukt (Bogardova lestvica socialne distance) ima lahko kvalitativno različne pomene v različnih kulturah, tako da konstrukt ne obstaja kot univerzalna dimenzija, kjer se lahko vsi, ne glede na kulturne karakteristike, najdejo. Tudi če ima konstrukt, ki ga proučujemo, isti pomen v vseh kulturah, ima lahko lestvica, ki jo uporabljamo za merjenje takega konstrukta različne kvalitativne pomene v različnih kulturah (glej Weinfurt; Moghaddam, 2001). Lestvica zahteva od ljudi, da navedejo njihovo voljnost za interakcijo z različnimi rasnimi, etničnimi ali marginalnimi skupinami v določenih družbenih situacijah. V stolpcih so označene določene etnične, rasne ali druge skupine (odvisno od namena raziskovanja), v vrsticah pa je po vrstnem redu navedenih vseh sedem trditev. Posameznik pri vsaki skupini označi trditev s katero se strinja.

V raziskavi SJM 92/3 je bila socialna-etnična distanca merjena z vprašanjem 4.07, v SJM 82, pa z vprašanjem 7.01. Pri obeh raziskavah je bila socialna distanca merjena na enak način. Spodaj podajam vprašanje iz raziskave SJM 92/3 (Toš, 1997: 202).

4.07 ZANIMA NAS, KAKO STE SE VI OSEBNO PRIPRAVLJENI POVEZOVATI SE PRIPADNIKI RAZLIČNIH NARODOV IN NARODNOSTI (v vsaki vrsti en odgovor)

	Najtesneje , s poroko	V prijateljskih stikih	V dobrih sosedskih odnosih	V dobrih delavnih odnosih	Da bi se čim manj družil	Izogibal bi se jih	Ne vem neodločen
a) Slovenci	1	2	3	4	5	6	7
b) Hrvati	1	2	3	4	5	6	7
c) Srbi	1	2	3	4	5	6	7
d) Makedonci	1	2	3	4	5	6	7
e) Črnogorci	1	2	3	4	5	6	7
f) Muslimani	1	2	3	4	5	6	7
g) Albanci	1	2	3	4	5	6	7
h) Italijani	1	2	3	4	5	6	7
i) Madžari	1	2	3	4	5	6	7
j) Avstrijci	1	2	3	4	5	6	7
k) Nemci	1	2	3	4	5	6	7

Pri analizi podatkov nisem upoštevala vseh tistih anketirancev, ki na dano vprašanje 4.07 (SJM 92/3) za katero koli od navedenih kategorij niso odgovorili ali so odgovarjali z vrednostjo 7 (ne vem, neodločen). Ker me je zanimal samo odnos Slovencev do pripadnikov drugih narodov bivše Jugoslavije, sem iz kasnejše analize podatkov izključila kategorije Italijanov, Madžarov, Avstrijcev in Nemcev, ki ne spadajo v skupino narodov bivše Jugoslavije. Iz kasnejše analize pa sem izključila tudi kategorijo Slovencev, saj me ne zanima kakšno etnično distanco imajo Slovenci do svoje etnične skupine.

Da sem kategorijo Slovencev lahko odstranila iz kasnejše analize, mi je potrdila tudi faktorska analiza (priloga E-I.). Korelacijska matrika pri faktorski analizi mi je pokazala, da kategorija Slovencev zelo slabo ali sploh ne korelira z drugimi kategorijami, medtem ko vse druge zelo močno korelirajo med sabo. V tabeli komunalitet (priloga E-I.) pa sem lahko videla, da so vrednosti komunalitete pri tem indikatorju premajhne 0,062 (manjše od 0,20) zato lahko kategorijo odstranim iz kasnejše analize.

➤ **INDEKS NESTRPNOSTI**

Da bi lahko s pomočjo izbranih indikatorjev skonstruirala indeks za odvisno spremenljivko nestrpnost, sem morala najprej s pomočjo faktorске analize preveriti, če mi vsi dani indikatorji merijo eno dimenzijo. »Scree« diagram (priloga E-II.) mi je pokazal, da imam 1 faktor kar pomeni, da mi vsi indikatorji merijo isti koncept in to socialno distanco Slovencev do drugih narodov bivše Jugoslavije in tako tudi nestrpnost Slovencev do teh narodov. Iz tabele celotne pojasnjene varianc (priloga E-II.) jasno vidimo, da s tem faktorjem pojasnimo kar največ podatkov. Faktor nam pojasni okoli 76,3% celotne variance.

V programu SPSS sem nato z ukazom compute naredila novo spremenljivko **NESTRPNOST** tako, da sem seštela vrednosti vseh spremenljivk, ki sem jih vključila v konstrukcijo nove spremenljivke ter dobljeno vsoto delila s številom spremenljivk.

$$\text{NESTRPNOST} = (4.07\_b + 4.07\_c + 4.07\_d + 4.07\_e + 4.07\_f + 4.07\_g) / 6$$

Indeks nestrpnosti nam tako pove, kakšna je nestrpnost Slovencev do drugih narodov bivše Jugoslavije. Čim višja kot je vrednost te spremenljivke, tem večja je nestrpnost Slovencev do drugih narodov bivše Jugoslavije in obratno, čim manjša kot je vrednost te spremenljivke, tem manjša je nestrpnost Slovencev do drugih narodov bivše Jugoslavije.

4.2. OPERACIONALIZACIJA DRUŽBENEGA KONTEKSTA

V raziskavi SJM 92/3, je bil družbeni kontekst merjen z vprašanjem 1.02, ki sem ga izbrala kot najbolj primerne za merjenje izbrane spremenljivke (Toš, 1999: 186). Vendar pa je potrebno tu poudariti, da s tem vprašanjem ni bil izmerjen dejanski družbeni kontekst Slovenije leta 1992, temveč samo posameznikovo subjektivno zaznavanje takratnega družbenega konteksta.

1.02 ČE PRIMERJATE ŽIVLJENJE PRI NAS DANES Z ŽIVLJENJEM PRED PRIBLIŽNO PETIMI LETI, ALI SO PO VAŠI SODBI RAZMERE GLEDE NA NAŠTETE STVARI DANES BOLJŠE, PRIBLIŽNO ENAKE, ALI SLABŠE?

	Danes dosti slabše	Danes slabše	enako	Danes boljše	Danes dosti boljše	Ne vem
a) kako živijo ljudje	1	2	3	4	5	9
b) demokratičnost odločanja	1	2	3	4	5	9
c) spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	1	2	3	4	5	9
d) spoštovanje dela	1	2	3	4	5	9
e) možnost dobiti stanovanje	1	2	3	4	5	9
f) možnost dobiti zaposlitev	1	2	3	4	5	9
g) zakonitost	1	2	3	4	5	9
h) možnost izobraževanja	1	2	3	4	5	9
i) kulturno življenje	1	2	3	4	5	9
j) možnost imeti, preživljati otroke	1	2	3	4	5	9
k) zdravstveno varstvo	1	2	3	4	5	9
l) vpliv stroke na vladne odločitve	1	2	3	4	5	9

Pri analizi podatkov sem vse tiste, ki so odgovorili z vrednostjo 9 (ne vem) obravnavala kot manjkajoče vrednosti.

➤ INDEKS SUBJEKTIVNEGA DRUŽBENEGA KONTEKSTA

»Scree« diagram (priloga G) mi je pri faktorski analizi tu pokazal, da mi indikatorji merijo dve dimenziji koncepta družbenega konteksta, vendar pa sem se na podlagi korelacijske matrike (priloga G), ki kaže močno povezanost med indikatorji, odločila, da bom uporabila samo en faktor. Iz tabele celotne pojasnjene variance (priloga G) lahko vidimo, da nam ta faktor pojasni okoli 26,5% celotne variance. V programu SPSS sem nato z ukazom compute na isti način kot pri prejšnjem indeksu naredila novo spremenljivko **SUBJEKTIVNI DRUŽBENI KONTEKST**.

$$\text{SUBJEKTIVNI DRUŽBENI KONTEKST} = (1.02\_a + 1.02\_b + 1.02\_c + 1.02\_d + 1.02\_e + 1.02\_f + 1.02\_g + 1.02\_h + 1.02\_i + 1.02\_j + 1.02\_k + 1.02\_l) / 12$$

Indeks subjektivnega družbenega konteksta nam pove, kako anketiranci subjektivno zaznajo družbeni kontekst v katerem živijo, glede na tistega v katerem so živeli pred petimi leti.

Visoke vrednosti na tej spremenljivki nam povedo, da anketiranci zaznavajo sedanji družbeni kontekst dosti boljše, kot tistega v katerem so živeli pred petimi leti.

4.3. OPERACIONALIZACIJA NACIONALNE VEZANOSTI

V raziskavi SJM 92/3 je bila nacionalna vezanost merjena s pomočjo 2.06 vprašanja raziskave. Ker so bili s tem vprašanjem merjeni še nekateri drugi koncepti sem glede na teorijo izločila vse indikatorje, ki niso merili nacionalne vezanosti, hkrati pa sem pri kasnejši analizi podatkov vse tiste, ki na vprašanje niso odgovorili ali niso vedeli odgovora (9) obravnavala kot manjkajoče vrednosti. Spodaj podajam vprašanje 2.06 vendar v spremenjeni obliki, taki da meri nacionalno vezanost anketirancev (Toš, 1999: 190).

2.06 NAŠTELI VAM BOMO NEKAJ BESED OZ. POJMOV, VI PA NA HITRO, PO PRVEM VTISU, BREZ DOLGEGA RAZMIŠLJANJA OCENITE ALI IMATE DO NJIH ZELO POZITIVEN ALI ZELO NEGATIVEN ODNOS.

	Zelo pozitiven odnos	Pozitiven odnos	Nevtralen odnos	Negativen odnos	Zelo negativen odnos	Ne vem b.o.
a) narod	1	2	3	4	5	9
c) samostojnost	1	2	3	4	5	9
k) patriotizem	1	2	3	4	5	9
l) slovenstvo	1	2	3	4	5	9
t) solidarnost	1	2	3	4	5	9

➤ INDEKS NACIONALNE VEZANOSTI

Tudi tu sem s najprej pomočjo faktorске analize preverila, če mi vsi izbrani indikatorji merijo isti koncept nacionalno vezanost. »Scree« diagram (priloga F) mi je pokazal, da imam 1 faktor kar pomeni, da mi dejansko vsi indikatorji merijo isti koncept. Iz tabele celotne pojasnjene variance (priloga F) jasno vidimo, da s tem faktorjem pojasnimo kar največ podatkov. Faktor nam pojasni okoli 25,4 % celotne variance. V programu SPSS sem nato z ukazom compute na isti način kot pri drugih indeksih naredila novo spremenljivko **NACIONALNA VEZANOST**.

$$\text{NACIONALNA VEZANOST} = (2.06\_a + 2.06\_c + 2.06\_k + 2.06\_l + 2.06\_t) / 5$$

Indeks nacionalne vezanosti nam pove, kakšna je stopnja nacionalne vezanosti anketirancev na svoj slovenski narod. Čim manjša kot bo vrednost na tej spremenljivki, tem višja bo stopnja nacionalne vezanosti anketirancev na slovenski narod.

5. OPIS PODATKOV

Analiza je potekala na sekundarno zbranih podatkih »Slovenskega javnega mnenja 1981/1982 (SJM 82)« in »Slovenskega javnega mnenja 1992/3: Procesi demokratizacije (SJM 92/3)«, ki sem jih dobila v Arhivu družboslovnih podatkov, ki se nahaja na Fakulteti za družbene vede. Podatki so bili zbrani s pomočjo osebnega anketiranja na domovih anketirancev z standardiziranim vprašalnikom z večino vprašanj zaprtega tipa napisanimi na papir. Anketiranje so opravljali za to posebno izšolani anketarji. V kolikor ankete ni bilo mogoče opraviti po več preizkusih je bila dovoljena uporaba rezerv. Rezerve so bile določene vnaprej znotraj skupinic iz vzorčnega seznama.

Anketni podatki za SJM 82 so bili zbrani v Jugoslaviji, na ozemlju Republike Slovenije, po posameznih občinah, v januarju in februarju 1982, medtem ko so bili podatki za SJM 92/3 zbrani v Sloveniji, na ozemlju Republike Slovenije, po posameznih občinah, v oktobru in novembru 1992.

6. OPIS VZORCA IN SPREMENLJIVK

Vzorec oseb vključenih v raziskavi SJM 82 in SJM 92/3 je dobljen po postopku sistematičnega izbora s slučajnim izhodiščem. Vzorec je tristopenjski, najprej je izbranih 140 enot prve stopnje (okoliši) znotraj katerih so izbrane tri skupine po pet oseb. Načrt vzorca je izdelal Blejc (1970). (140x3x5; ciljna velikost N=2100).

V vzorec so bile vključene vse osebe starejše od 18 let, ki imajo stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, izključeni iz vzorca pa so bili vsi institucionalizirani prebivalci kot so dijaki in študentje v domovih, osebe na služenju vojaškega roka, osebe na zdravljenju v bolnišnicah in drugi, ki ne živijo na svojem stalnem naslovu.

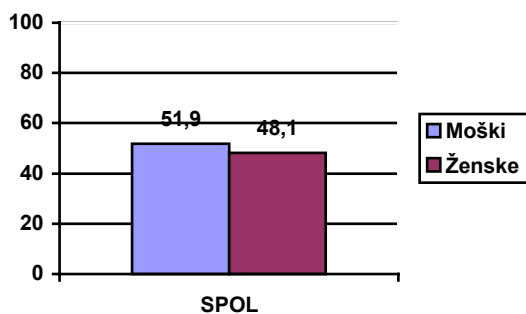
6.1. OPIS VZORCA SJM 82 IN SJM 92/3

Originalni vzorec SJM 82 vsebuje 2049 enot. Iz njega sem izključila vse tiste anketirance, ki niso Slovenci, ker me zanima samo odnos Slovencev do pripadnikov drugih etničnih skupin, ki živijo v Jugoslaviji. Kasneje pa sem iz glavnega vzorca izločila še vse manjkajoče vrednosti pri spremenljivki 7.01(HRV, SRBI, MAK, ČRN, MUSL, ALB) tako, da sedaj moj vzorec na katerem bom delala nadaljnjo analizo podatkov zavzema 1490 enot.

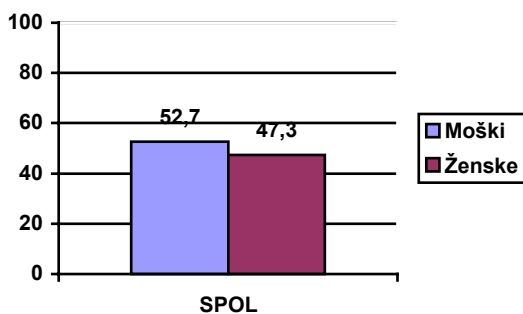
Originalni vzorec SJM 92/3 vsebuje 2022 enot. Iz njega sem izključila vse tiste, ki niso Slovenci, ker me zanima samo odnos Slovencev do pripadnikov drugih etničnih skupin bivše Jugoslavije. Kasneje pa sem iz istega vzorca izključila še vse manjkajoče vrednosti pri spremenljivki 4.07 (b, c, d, e, f, g.). Ker sem zasledila, da vzorec vključuje tudi šest enot, ki so mlajše od 18. let sem izključila tudi te enote. Moj vzorec na katerem bom delala nadaljnjo analizo podatkov sedaj zavzema 1429 enot.

Tabela 6.1: Tabela opisnih statistik za demografske spremenljivke

	N		x	SD (x)	Koefficient asimetrije	Koefficient sploščenosti
	Veljavne vr.	Mankajoče vr.				
Tip krajevne skupnosti	SJM 82 (1490)	0	2,07	0,89	-0,127	-1,713
	SJM 92/3 (1426)	3	2,11	0,91	-0,219	-1,748
Starost	SJM 82 (1490)	0	43,2	13,798	0,078	-0,982
	SJM 92/3 (1418)	11	42,17	14,94	0,088	-1,159
Zadnja dokončana ali nedokončana šola	SJM 82 (1490)	0	4,02	2,22	0,654	-0,637
	SJM 92/3 (1416)	13	4,53	2,22	0,347	-0,820
Spol	SJM 82 (1490)	0			0,078	-1,997
	SJM 92/3 (1429)	0			0,108	-1,991

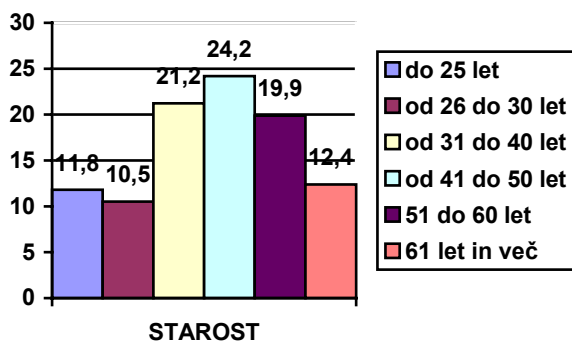

Graf 6.1: Razporeditev anketirancev glede na spol za leto 1982

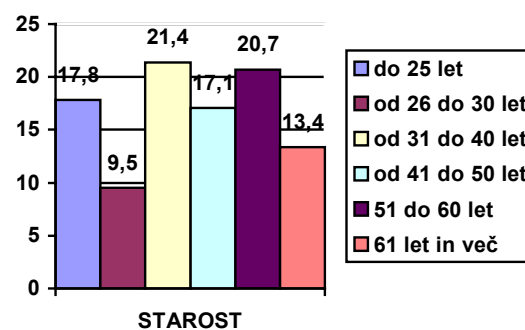

Graf 6.2: Razporeditev anketirancev glede na spol za leto 1992

Kot vidimo iz zgornjih grafikonov v obeh vzorcih prevladujejo za malenkost moški anketiranci, kar pomeni da je vzorec tudi družbeno reprezentativen, saj se ponavadi v Sloveniji rodi več moških kot pa žensk.

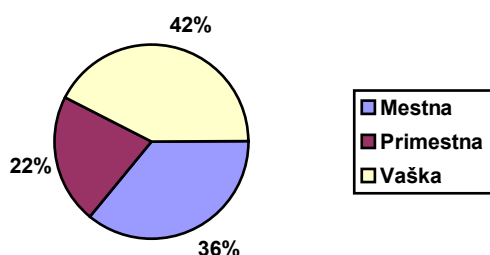

Graf 6.3: *Razporeditev anketirancev glede na njihovo starost za leto 1982.*

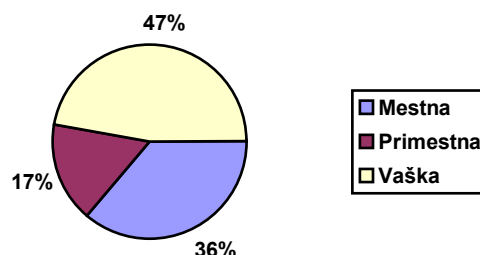

Graf 6.4: *Razporeditev anketirancev glede na njihovo starost za leto 1992*

Povprečna starost vzorca za leto 1982 je 43,20 let, medtem ko je povprečna starost vzorca za leto 1992 42,45 let. Pri obeh vzorcih prevladujejo bolj starejši anketiranci.

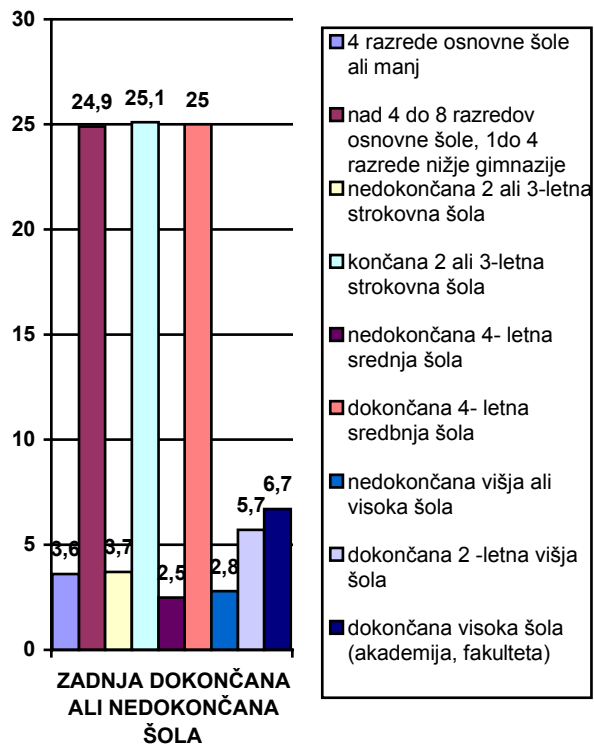
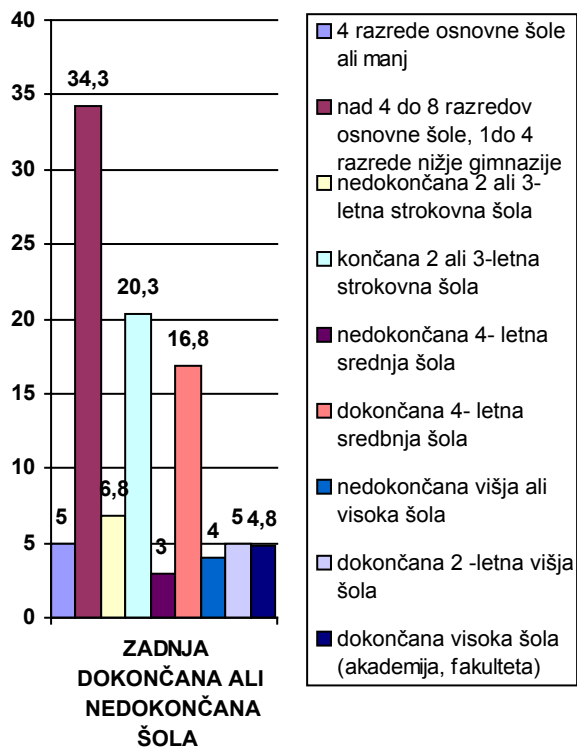

Graf 6.5: *Razporeditev anketirancev glede na tip krajevne skupnosti za leto 1982.*

Graf 6.6: *Razporeditev anketirancev glede na tip krajevne skupnosti za leto 1992.*

V obeh vzorcih je največ anketirancev iz vaše krajevne skupnosti, nato jim sledijo anketiranci iz mestne krajevne skupnosti in primestne.

Graf 6.7: *Razporeditev anketirancev glede na njihovo zadnjo dokončano ali nedokončano šolo za leto 1982.*

Graf 6.8: *Razporeditev anketirancev glede na njihovo zadnjo dokončano ali nedokončano šolo za leto 1992.*

Anketiranci so v povprečju v obeh vzorcih dokončali 2 ali 3-letno strokovno šolo, kar kaže, da gre za relativno slabo izobražene anketirance.

6.2. OPIS SESTAVLJENIH SPREMENLJIVK

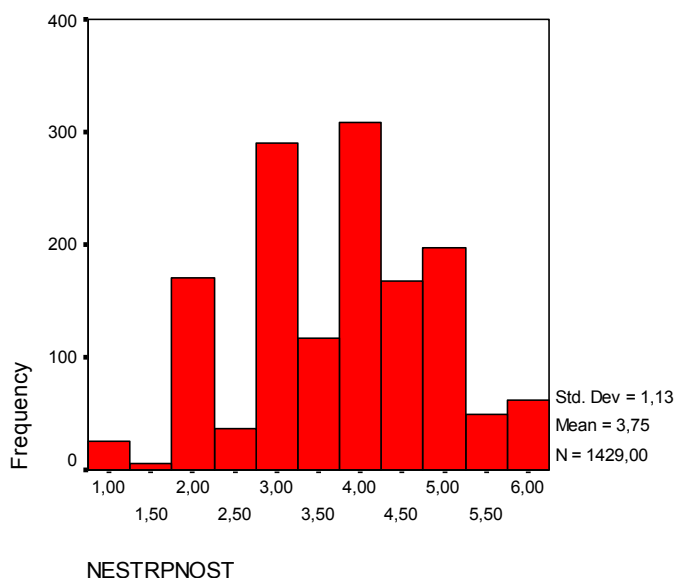
Tabela 6.2: Tabela opisnih statistik za spremenljivke teoretskega modela

	N		x	SD (x)	Koeficient asimetrije	Koeficient sploščenosti
	Veljavne vr.	Mankajoče vr.				
NESTRPNOST	1429	0	3,7503	1,1348	-0,136	-0,536
NACIONALNA VEZANOST	1005	424	1,9916	0,4747	0,206	0,279
SUBJEKTIVNI DRUŽBENI KONTEKST	757	672	2,5428	0,4886	-0,180	0,268

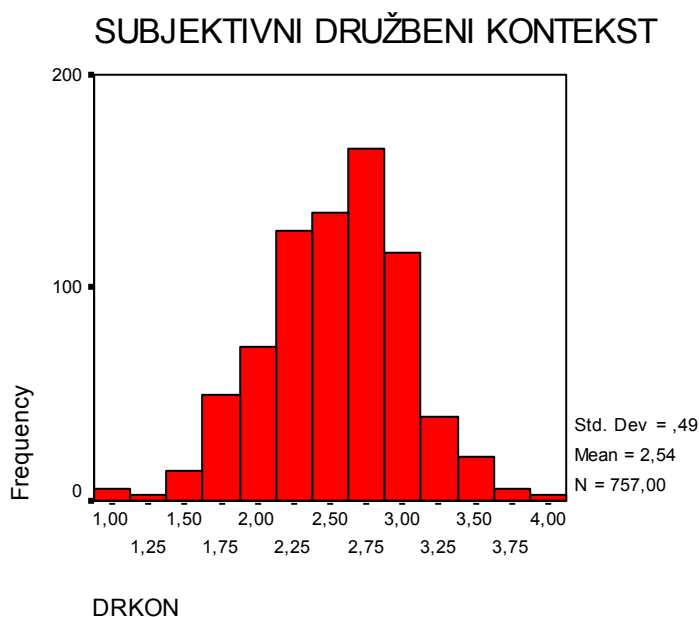
Iz gornje tabele lahko vidimo, da je pri obeh neodvisnih spremenljivkah, subjektivnem družbenem kontekstu in nacionalni vezanosti, skoraj polovica manjkajočih vrednosti, kar pomeni, da nista najbolj kvalitetni spremenljivki za merjenje naše odvisne spremenljivke nestrpnosti.

Graf 6.9: Histogram Nestrpnosti

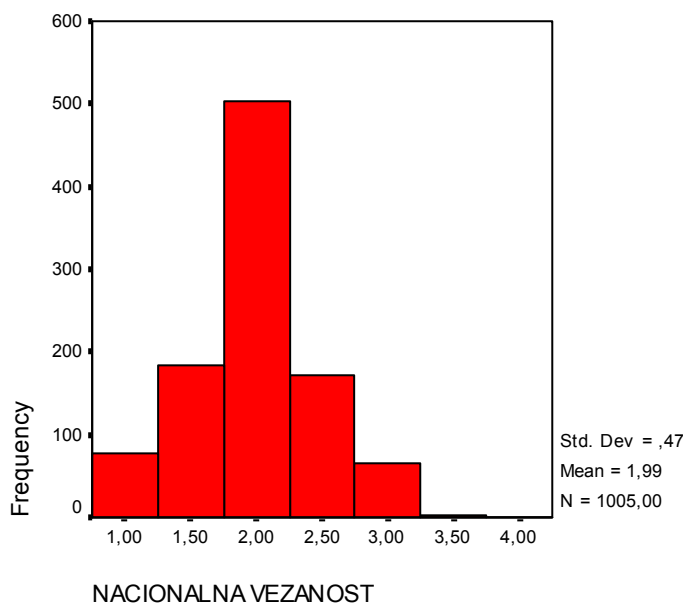
Frekvenčna porazdelitev spremenljivke nestrpnost je asimetrična v levo in sploščena, kar pomeni da so anketiranci v povprečju odgovarjali bolj z visokimi vrednostmi, kar kaže tudi na visoko nestrpnost anketirancev do drugih narodov bivše Jugoslavije. To lahko vidimo tudi pri aritmetični sredini, ki za to spremenljivko nestrpnost znaša 3,75. Iz tega sledi, da si Slovenci želijo biti z narodi bivše Jugoslavije nekje vmes med sosedskimi in delovnimi odnosi.

Graf 6.10: Histogram subjektivnega družbenega konteksta

Frekvenčna porazdelitev spremenljivke subjektivni družbeni kontekst je asimetrična v levo in koničasta. Anketiranci so v povprečju odgovarjali, da so danes slabše ali enake družbene razmere kot pred petimi leti. Aritmetična sredina te spremenljivke je 2, 54. Koničasta porazdelitev pomeni, da so anketiranci odgovarjali bolj z srednjimi vrednostmi kot pa z ekstremnimi.

Graf 6.11: Histogram nacionalne vezanosti

Frekvenčna porazdelitev spremenljivke nacionalna vezanost je asimetrična v desno in koničasta, kar pomeni, da so anketiranci v povprečju odgovarjali bolj z nizkimi vrednostmi, kar kaže tudi na višjo nacionalno vezanost anketirancev. To lahko vidimo tudi pri aritmetični sredini, ki za to spremenljivko znaša 1,99. Koničasta porazdelitev pomeni, da so anketiranci odgovarjali bolj s srednjimi vrednostmi, kot pa z ekstremnimi.

Če pogledamo vse tri histograme spremenljivk lahko tako razberemo, da imamo v vzorcu SJM 92/3 v povprečju bolj nestrpne anketirance z visoko nacionalno vezanostjo in z mnenjem, da je družbeni kontekst leta 1992 slabši, kot je bil pred petimi leti, torej leta 1987. Da so posamezniki v povprečju bolj nestrpni lahko izhaja iz dejstva, da imamo vzorec s starimi in manj izobraženimi anketiranci, ki v večini prihajajo iz primestnega naselja. Kot sem že v teoretskem delu omenila, naj bi izobraženost ljudi pripomogla k večji strpnosti do drugih in drugačnih. Starejši anketiranci in tisti, ki živijo bolj oddaljeno od mesta, naj bi bili bolj nestrpni. To so dokazali že mnogi raziskovalci v številnih raziskavah. Starejši anketiranci, zato ker se držijo bolj konvencionalnih vrednot in kot tisi v primestnih naseljih so bolj zaprti v svojem mišljenju. Slabo zaznan družbeni kontekst lahko pojasnujemo z razmerami, ki so se takrat dogajale v Sloveniji in tudi s slabo izobraženostjo anketirancev. Slaba izobrazba pomeni ponavadi slabše delovno mesto in nižji družbeni standard in ker se znajdejo v slabših družbenih razmerah, tudi okolico zaznavajo slabše, v tem primeru družbeni kontekst. Za svoje razmere iščejo krivca in se v skladu z vsemi predsodki in stereotipi, ki jih vzdržujejo do svojih grešnih kozlov obnašajo bolj nestrpno.

7. PREDSTAVITEV UPORABLJENIH METOD ANALIZE

Podatke raziskave SJM 92/3 in SJM 82 sem analizirala s pomočjo statističnega programskega paketa SPSS/PC + v9.0. V pomoč mi je prišel tudi program Excel. Pri osnovni analizi izbranih spremenljivk sem uporabila različne statistične metode, ki jih bom v nadaljevanju na kratko opisala. Vse razlage izbranih metod izhajajo iz zapiskov s predavanj, Statistike in Multivariantne analize, gospe dr. Anuške Ferligoj.

7.1. FREKVENČNA PORAZDELITEV

Frekvenčna razporeditev spremenljivke je porazdelitev vrednosti spremenljivke in njihovih frekvenc. Frekvence ponavadi zapišemo v obliki relativnih frekvenc oziroma strukturnih odstotkov.

7.2. ARITMETIČNA SREDINA (μ)

Aritmetična sredina je poleg mediane, modusa, geometrijske in harmonične sredine ena izmed najbolj uporabljenih reprezentančnih vrednosti za spremenljivko. Definirana je kot vsota vseh vrednosti, deljena s številom enot v populaciji (oziroma v našem primeru v vzorcu). Primerna je za številske, približno normalno (unimodalno) porazdeljene spremenljivke.

Analitično jo izračunamo s pomočjo naslednje formule: $\mu = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}$

7.3. STANDARDNI ODKLON (σ)

Standardni odklon je ena izmed mer razpršenosti (variabilnosti). Definiran je kot kvadratni koren iz variance, ki je prav tako ena izmed mer razpršenosti.

Varianco analitično izračunamo s pomočjo naslednje formule:

$$\sigma(x) = \sqrt{1/n * \sum (x_i - \mu)^2}$$

7.4. KOEFICIENT ASIMETRIJE (skewness)

Z njim merimo asimetrijo spremenljivke. Kritične vrednosti:

- večji od 0 - asimetrija v desno
- enak 0 - spremenljivka je simetrična (porazdeljuje se normalno)
- manjši od 0 - asimetrija v levo

7.5. KOEFICIENT SPLOŠČENOSTI (kurtosis)

Z njim merimo stopnjo sploščenosti spremenljivke. Kritične vrednosti:

- večji od 0 - koničasta porazdelitev
- enak 0 - spremenljivka se porazdeljuje normalno
- manjši od 0 - sploščena porazdelitev

7.6. T-TEST

S pomočjo t-testa preverjamo domneve o enakosti dveh povprečij. To storimo tako, da izberemo neko neodvisno spremenljivko, ki vzorec razdeli na dva dela oziroma na dve skupini, nato pa za vsak del izračunamo povprečje izbrane spremenljivke, povprečji pa med seboj primerjamo. Hkrati tudi določimo stopnjo značilnosti α , na podlagi katere določimo kritično območje. Na vzorčnih podatkih izračunamo tudi eksperimentalno vrednost statistike, in če le-ta pade v kritično območje ničelno domnevo zavrnemo in sprejmemo osnovno domnevo ob že prej določeni stopnji značilnosti α , sicer pa rečemo, da vzorčni podatki kažejo na statistično neznačilne razlike med parametrom in vzorčno oceno.

7.7. KOEFICIENT KORELACIJE MED DVEMA SPREMENLJIVKAMA

Pearsonov koeficient korelacije meri korelacijsko (stohastično) linearno povezanost med dvema spremenljivkama. Zavzema lahko vrednosti v intervalu $[-1, 1]$. Kritične vrednosti:

- 0: med spremenljivkama ni povezanosti
- + 1: pozitivna povezanost (z večanjem vrednosti ene spremenljivke se večja tudi vrednost druge)
- - 1: negativna povezanost (z večanjem vrednosti prve spremenljivke, se manjša vrednost druge)

7.8. REGRESIJSKA ANALIZA

Regresijska analiza je statistična metoda, ki nam pomaga analizirati odnos med odvisno spremenljivko ter eno ali več neodvisnimi spremenljivkami. Raziskovalec najprej postavi teoretične predpostavke o odnosih med spremenljivkami, pravimo, da postavi regresijski model. Ta model nato raziskovalec testira na določenem vzorcu. S pomočjo regresijske analize oceni parametre regresijskega modela in statistični pomen tega modela. Poleg te opisane vloge pa ima regresijska analiza še napovedovalno vlogo. Ko smo namreč določen regresijski model sprejeli in ocenili njegove parametre, lahko iz vrednosti neodvisnih spremenljivk napovemo vrednost odvisne spremenljivke.

Regresijska funkcija $Y = b_0 + b_1 X_1 + b_2 X_2 + \dots + b_m X_m + E$ nam kaže, kakšen bi bil vpliv spremenljivk $X_1, X_2, \dots, X_m$ na spremenljivko Y , če razen teh vplivov ne bi bilo nobenih drugih vplivov. Spremenljivke $X_1, X_2, \dots, X_m$ so neodvisne spremenljivke. Nobena neodvisna spremenljivka ne sme biti linearna kombinacija drugih neodvisnih spremenljivk. Spremenljivka Y je odvisna spremenljivka, E pa je člen napake, ki mu včasih rečemo tudi motnja ali disturbanca. E je slučajna spremenljivka. Ko zgradimo regresijski model, seveda nastopi vprašanje, koliko je regresijski model prilagojen podatkom. Če vemo, da za i -to enoto velja:

$y_i = y'_i + e_i$, pri čemer je y_i prava vrednost, y'_i regresijska ocena, e_i pa razlika, potem mora (po metodi najmanjših kvadratov) veljati:

$$\sum_{i=1}^N e_i^2 = \sum_{i=1}^N (y_i - y'_i)^2 = \min$$

da bo regresijski model čimbolj točen.

Velja torej:

$$\sum_{i=1}^N (y_i - \bar{y})^2 = \sum_{i=1}^N (y'_i - \bar{y})^2 + \sum_{i=1}^N e_i^2$$

oz. celotna varianca (SST) = pojasnjena varianca (SSR) + nepojasnjena varianca (SSE).

Determinacijski koeficient, ali kvadrat multiplega koeficienta korelacije, ki nam pove odstotek pojasnjene variance analitično nato izračunamo takole:

$$R^2 = 1 - \frac{E' E}{(Y - \bar{Y})' (Y - \bar{Y})}$$

Ker je pri determinacijskem koeficientu števec odvisen od števila neodvisnih spremenljivk, ga je potrebno popraviti, ker se s številom spremenljivk R^2 povečuje:

$$\bar{R}^2 = 1 - (1 - R^2) \frac{n-1}{n-m-1}$$

R je koeficient multiple regresije. Pove nam korelacijo med odvisno spremenljivko in vsemi neodvisnimi spremenljivkami ali drugače pove korelacijo med y in x,

Celotni regresijski model testiramo z F-testom pri katerem predpostavimo, da je:

$$H_0: \beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_m = 0$$

H_1 : vsaj eden od β_i je značilen od 0

$$F = \frac{SSR / m}{SSE / (n - m - 1)} = \frac{R^2 / m}{(1 - R^2) / (n - m - 1)}$$

Manjša kot je statistična značilnost F-statistike, boljši je regresijski model

7.9. FAKTORSKA ANALIZA

Faktorska analiza je ena izmed metod za redukcijo podatkov. Pri faktorski analizi gre za študij povezav med spremenljivkami tako, da poizkušamo najti novo množico spremenljivk, ki predstavljajo to, kar je skupnega opazovanim spremenljivkam. Množica novih spremenljivk mora biti seveda manjša od množice merjenih spremenljivk. Z drugimi besedami: faktorska analiza poizkuša poenostaviti kompleksnost povezav med množico opazovanih spremenljivk z razkritjem skupnih razsežnosti ali *faktorjev*, ki omogočajo vpogled v osnovno strukturo podatkov. Metoda je uporabna v vseh tistih primerih, ko zaradi različnih vzrokov neposredno merjenje neke spremenljivke ni možno. V tem primeru merimo samo indikatorje pojma oz. konstrukta, ki ga neposredno ne moremo meriti. S faktorsko analizo nato ugotovimo ali so zveze med opazovanimi spremenljivkami (ali indikatorji) pojasnljive z manjšim številom posredno opazovanih spremenljivk ali faktorjev.

7.10. SCREE DIAGRAM

Na osnovi grafične predstavitve lastnih vrednosti določimo število faktorjev. V literaturi obstaja za določanje števila faktorjev več pravil:

- izbrano število faktorjev naj pojasni vsaj 80% skupne variance;
- izbrano število faktorjev naj pojasni vsaj 50% skupne variance (velja v družboslovju);
- lastne vrednosti faktorjev naj bodo večje kot povprečna vrednost lastnih vrednosti;
- odstotek pojasnjene variance zadnjega še izbranega faktorja naj bo vsaj 5 %;
- število faktorjev določimo na osnovi grafične predstavitve lastnih vrednosti s pomočjo *scree diagrama*: v koordinatni sistem nanašamo na abscisno os število faktorjev, na ordinatno os pa ustrezne lastne vrednosti. Tam kjer se krivulja na grafu lomi je sugestija za število faktorjev.

7.11. KONSTRUKCIJA INDEKSA

Indeks konstruiramo iz večjega števila spremenljivk, ki nam vse merijo isti koncept. Merjeni koncept želimo zaobjeti v eno samo spremenljivko, ki jo konstruiramo na naslednji način: vrednosti vseh spremenljivk, ki jih vključimo v konstrukcijo nove spremenljivke seštejemo ter dobljeno vsoto delimo s številom spremenljivk. Nova (konstruirana) spremenljivka je intervalnega tipa.

8. ANALIZA PODATKOV

Za analizo podatkov »Slovenskega javnega mnenja 1981/1982 (SJM 82)« in »Slovenskega javnega mnenja 1992/3: Procesi demokratizacije (SJM 92/3)«, sem uporabila dva različna načina analize, ki sem ju nato med seboj primerjala.

- Prvi način analize je presečni način analize, ki je osnovan na predhodno zgrajenem teoretskem modelu in iz njega izhajajočih dveh hipotez, ki sem ju skupaj z modelom testirala na podatkih raziskave SJM 92/3.
- Drugi način je časovna analiza, pri kateri gre za primerjavo dveh izbranih časovnih obdobj, v mojem primeru raziskave Slovensko javno mnenje leta 1982 z letom 1992.

8.1. PRESEČNA ANALIZA

Presečna analiza je »retrospektivna analiza, v kateri se v danem časovnem intervalu ali trenutku proučuje vpliv določenih pojasnjevalnih spremenljivk na eno pojasnjevano spremenljivko ali več pojasnjevanih spremenljivk« (Košmelj et al., 2002: 102). V mojem primeru gre za pojasnjevanje ene pojasnjevane spremenljivke NESTRPNOSTI z dvema pojasnjevalnima spremenljivkama *subjektivnim družbenim kontekstom* in *nacionalno vezanostjo* v letu 1992.

8.1.1. POVEZANOST MED SPREMENLJIVKAMI

S pomočjo SPSS-a sem izračunala korelacije med vsemi spremenljivkami, ki sem jih vključila v analizo regresije. Korelacijska matrika podaja povezanost med odvisno spremenljivko NESTRPNOST in izbranimi neodvisnima spremenljivkama. Pearsonove koeficiente korelacije med vsakima dvema spremenljivkama podajam v korelacijski tabeli.

Tabela 8.1: Korelacijska tabela

	NESTRPNOST	SUBJEKTIVNI DRUŽBENI KONTEKST	NACIONALNA VEZANOST
NESTRPNOST	1,000	,016	,059*
SUBJEKTIVNI DRUŽBENI KONTEKST	,016	1,000	-,113**
NACIONALNA VEZANOST	,059*	-,113**	1,000

* $0,05 < \alpha < 0,1$

** $0,01 < \alpha < 0,05$

*** $\alpha \leq 0,01$

V korelacijski tabeli so zapisani korelacijski koeficienti med tremi spremenljivkami, med katerimi je ena odvisna *NESTRPNOST* ostale pa so neodvisne spremenljivke. Od vseh povezav je ena povezava z negativno korelacijo med dvema neodvisnima spremenljivkama *subjektivnim družbenim kontekstom* in *nacionalno vezanostjo*, ostale povezave med odvisno spremenljivko in dvema neodvisnima spremenljivkama so s pozitivno korelacijo. Odvisna spremenljivka nestrpnost je tako povezana samo z neodvisno spremenljivko nacionalno vezanostjo. Z drugo neodvisno spremenljivko odvisna spremenljivka ne korelira. Med sabo sta močno negativno povezani tudi obe neodvisni spremenljivki.

8.1.2. REGRESIJSKA FUNKCIJA

Regresijo sem izvedla s pomočjo metode ENTER, ki v regresijski model, za pojasnjevanje NESTRPNOSTI, vključi vse izbrane spremenljivke in oceni vse regresijske koeficiente za vse neodvisne spremenljivke hkrati. Ta metoda je začetna metoda.

Tabela 8.2: Rezultati regresije z metodo enter

Neodvisne spremenljivke	Nestandardiziran regresijski koeficient	Standardni regresijski koeficient	t-statistika in stopnja značilnosti
SUBJEKTIVNI DRUŽBENI KONTEKST	0,0409	0,018	0,453
NACIONALNA VEZANOST	0,187	0,081	2,020**
Konstanta	3,179		10,059***

Legenda:

Statistična značilnost t-statistike:

* $0,05 < \alpha < 0,1$

** $0,01 < \alpha < 0,05$

*** $\alpha \leq 0,01$

$R = 0,81$

$R^2 = 0,007$

$\overline{R^2} = 0,003$

$F = 2,066$ (ker model ni statistično značilen pomeni, da je model slab).

Odstotek pojasnjene variance odvisne spremenljivke NESTRPNOST z upoštevanimi neodvisnimi spremenljivkami (0,7 %) mi kaže, da neodvisni spremenljivki bolj slabo pojasnjujeta mojo odvisno spremenljivko. Izbrani neodvisni spremenljivki pojasnjujeta manj kot 1% variabilnosti nestrpnosti Slovencev do različnih narodov bivše Jugoslavije.

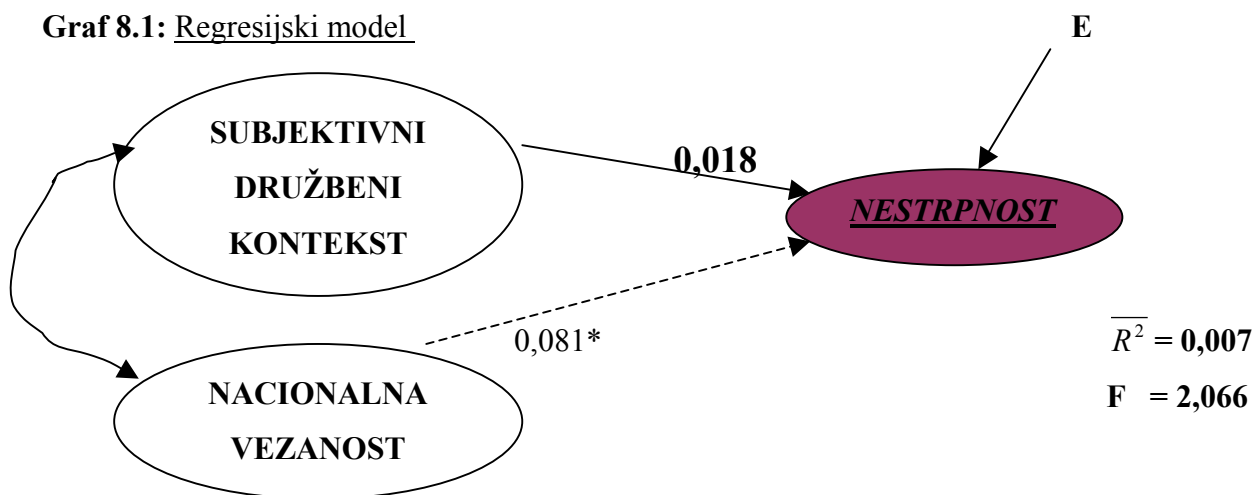
Iz zgornje tabele je razvidno, da na nestrpnost Slovencev do narodov bivše Jugoslavije vpliva samo nacionalna vezanost, medtem ko subjektivni družbeni kontekst v tem primeru ne vpliva na nestrpnost, saj povezava med njima ni statistično značilna in spremenljivke med seboj tudi ne kolerirata. To pomeni, da moramo zavreči našo prvo hipotezo, ki meni da se s slabšanjem družbenega konteksta povečuje nestrpnost. Vzrok nepovezanosti teh dveh spremenljivk vidim v tem, da so nekateri koncepti s katerimi je merjen subjektivni družbeni kontekst, močno asimetrični, zato spačijo realno sliko in moč vpliva te spremenljivke na nestrpnost, hkrati pa ima spremenljivka tudi veliko manjkajočih vrednosti.

Vzrok močne asimetrije so drastične razmere kot so gospodarske, socialne, ekonomske in druge krize, v katerih se je znašla Slovenija po razpadu tedanje Jugoslavije. Vzrok slabe povezanosti spremenljivk vidim tudi v slabi operacionalizaciji spremenljivke, saj mogoče v konstrukt subjektivnega družbenega konteksta niso bili vključeni vsi dejavniki, kot tudi to da je bil merjen le subjektivno zaznan družbeni kontekst kot ga zaznavajo ljudje, ne pa tudi dejanski tak kot je v resnici. Povezanost nacionalne vezanosti in nestrpnosti dejansko potrjuje našo drugo hipotezo, da se s povečevanjem nacionalne vezanosti povečuje tudi njihova nestrpnost do pripadnikov narodov bivše Jugoslavije iz razlogov, ki sem jih omenila že v teoretskem delu v drugem poglavju.

8.1.3. REGRESIJSKI MODEL

V regresijskem modelu, ki je narisano na podlagi regresijske analize, so predstavljeni vplivi neodvisnih spremenljivk na odvisno spremenljivko NESTRPNOST. Vrednosti zapisane ob puščicah, predstavljajo parcialne koeficiente korelacije. Ti koeficienti kažejo vpliv neodvisne spremenljivke na odvisno spremenljivko brez vpliva ostalih spremenljivk V modelu je prikazan tudi člen napake oziroma motnje – označen je z E.

Graf 8.1: Regresijski model

8.2. ČASOVNA ANALIZA

Časovna analiza je analiza, ki preučuje spremembe lastnosti populacije s ponavljanjem opazovanja istih enot v zaporednih časovnih trenutkih. (glej v Košmelj et al., 2002 : 66) Predpostavlja se, da so na te spremembe vplivali določeni eksplicitni in implicitni dejavniki.

Pri moji analizi gre za preučevanje, kako se je nestrpnost Slovencev do pripadnikov drugih narodov bivše Jugoslavije (merjene z socialno distanco v Slovenskem javnem mnenju) spremenila v dobi desetih let. Primerjala bom Slovensko javno mnenje leta 1982 z letom 1992. Vendar pa je treba tu poudariti, da anketiranci pri obeh raziskavah slovenskega javnega mnenja tako leta 1982 kot 1992 niso isti. Tukaj je treba poudariti, da pri tej nalogi ne morem govoriti o čisto pravi časovni analizi, saj imam samo dve časovni točki, medtem morajo biti za pravo časovno analizo vsaj trije. Tako, da lahko tu opazujem samo do kakšne razlike je izražanju socialne distance prišlo med izbranimi časovnimi točkama, ne pa tudi samih trendov v izražanju socialne distance skozi čas.

V nalogi tako predpostavljam, da se je nestrpnost do pripadnikov narodov bivše Jugoslavije v dobi desetih let povečala, hkrati pa je prišlo tudi do kvalitativnih sprememb v izražanju nestrpnosti, zaradi implicitnih dejavnikov, kot sta v našem primeru družbeni kontekst in nacionalna vezanost. To pomeni, da je v razdobju desetih letih prišlo na našem ozemlju do velikih družbenih sprememb, ki so vplivale na družbeni kontekst, v katerem živimo in na našo nacionalno vezanost. Oboje je naprej vplivalo na našo nestrpnost do drugih in drugačnih. V teoretskem delu naloge sem že omenila do kakšnih sprememb je v obdobju desetih let prišlo na področju družbenega kontesta in medskupinskih procesov v Sloveniji in tudi kakšen je bil njihov vpliv na nestrpnost, tako da v tem delu naloge tega ne bom ponavljala.

V tem delu naloge sem najprej prikazala kakšna je bila etnična distanca v posameznih letih glede na posamezne nivoje izražanja etnične distance do posameznih etničnih skupin. Nato pa še kakšni so bili nivoji etnične distance znotraj posameznih etničnih skupine bivše Jugoslavije, do katerih so Slovenci izražali svojo distanco. Oboje dobljene rezultate sem med seboj tudi primerjala. Prikazala sem tudi povprečja etnične distance za omenjeni leti za posamične etnične skupine in ugotovila, do katerih je bila etnična distanca izražena močneje. Na koncu pa sem preverila, če so razlike v nestrpnosti za posamezni leti statistično značilne.

8.2.1. PREGLED ETNIČNE DISTANCE GLEDE NA POSAMEZNE NIVOJE ZA LETO 1982

Tabela 8.3: Etnična distanca glede na posamezne nivoje izražanja etnične distance za leto

SJM 82	Hrvati	Srbi	Makedonci	Črnogorci	Muslimani	Albanci	SKUPAJ
☞ najtesneje, s poroko	22,6	19,9	17,9	16,9	12,5	10,1	100 %
☞ v prijateljskih stikih	18,1	18,0	17,4	17,4	16,1	13,1	100 %
☞ v dobrih sosedskih odnosih	16,1	16,3	16,4	17,0	17,0	17,3	100 %
● v dobrih delavnih odnosih	15,9	16,5	17,8	16,6	17,6	15,6	100 %
● da bi se čim manj družil	7,0	9,0	12,4	13,3	23,1	35,2	100 %
● izogibal bi se jih	6,2	6,2	7,3	8,1	17,0	55,2	100 %

1982.

Znak ☞ pri spremenljivkah pomeni, da visoke vrednosti tu kažejo na nizko etnično distanco, nizke pa na visoko etnično distanco.

Znak ● pri spremenljivkah pomeni, da visoke vrednosti tu kažejo na visoko etnično distanco, nizke pa na nizko etnično distanco.

Če pogledamo deleže etnične distance Slovencev glede na posamezne nivoje izražanja etnične distance za leto 1982 vidimo, da so bili manj pripravljene sklepati zakonske zveze s Hrvati in Srbi, medtem ko so bili bolj pripravljene sklepati zakonske zveze z Muslimani in Albanci. To velja tudi glede pripravljenosti Slovencev za sklepanje prijateljskih odnosov. Slovenci so bili pripravljene sklepati dobre sosedske odnose z Albanci in nato s Črnogorci in Muslimani, medtem ko si tega niso želeli s Hrvati in Srbi. Največjo pripravljenost za sklepanje delavnih odnosov so Slovenci pokazali do Muslimanov in Makedoncev, najmanjšo pripravljenost pa do Hrvatov in Albancev. Z Muslimani in Albanci so se bili Slovenci pripravljene čim manj družiti in čim bolj s Hrvati in Srbi. Isto velja tudi glede izogibanja teh narodov. Tako vidimo, da je etnična distanca najbolj izražena do Albancev in Muslimanov in najmanj do Hrvatov in Srbov.

8.2.2. PREGLED ETNIČNE DISTANCE GLEDE NA POSAMEZNE ETNIČNE SKUPINE ZA LETO 1982

Tabela 8.4: Etnična distanca glede na posamezne etnične skupine za leto 1982.

SJM 82	Hrvati	Srbi	Makedonci	Črnogorci	Muslimani	Albanci
☞ najtesneje, s poroko	9,0	7,9	7,1	6,7	5,0	4,0
☞ v prijateljskih stikih	47,4	47,0	45,4	45,4	42,1	34,3
☞ v dobrih sosedskih odnosih	26,6	27,0	27,1	28,1	28,2	28,6
● v dobrih delavnih odnosih	14,0	14,5	15,6	14,6	15,4	13,8
● da bi se čim manj družil	1,9	2,5	3,4	3,7	6,4	9,7
● izogibal bi se jih	1,1	1,1	1,3	1,4	3,0	9,6
SKUPAJ	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Znak ☞ pri spremenljivkah pomeni, da visoke vrednosti tu kažejo na nizko etnično distanco, nizke pa na visoko etnično distanco.

Znak ● pri spremenljivkah pomeni, da visoke vrednosti tu kažejo na visoko etnično distanco, nizke pa na nizko etnično distanco.

Če pogledamo etnično distanco Slovencev glede na posamezne etnične skupine, vidimo naslednje. Z vsemi pripadniki bivše Jugoslavije so bili Slovenci leta 1982 najbolj pripravljene sklepati prijateljske, sosedske odnose in na to še delavne odnose, sledijo jim še sklepanje zakonskih zvez, omejitev druženja in njihovo izogibanje. Razlik v etnični distanci do posameznih narodnosti skoraj ni ali so te relativno majhne. Tu se kaže, kot sem že prej ugotovila, močna etnična distanca do Muslimanov in Albancev.

8.2.3. PREGLED ETIČNE DISTANCE GLEDE NA POSAMEZNE NIVOJE ZA LETO 1992

Tabela 8.5: Etnična distanca glede na posamezne nivoje izražanja etnične distance za leto 1992.

SJM 92/3	Hrvati	Srbi	Makedonci	Črnogorci	Muslimani	Albanci	SKUPAJ
☞ najtesneje, s poroko	29,3	16,3	16,3	14,4	11,6	12,1	100 %
☞ v prijateljskih stikih	21,8	14,3	18,3	14,4	16,3	15,0	100 %
☞ v dobrih sosedskih odnosih	22,8	14,2	17,0	14,7	16,0	15,3	100 %
● v dobrih delavnih odnosih	12,0	14,6	20,1	17,2	18,2	18,0	100 %
● da bi se čim manj družil	12,8	19,7	13,8	18,8	17,1	17,7	100 %
● izogibal bi se jih	9,2	26,0	10,5	20,5	15,3	18,5	100 %

Znak ☞ pri spremenljivkah pomeni, da visoke vrednosti tu kažejo na nizko etnično distanco, nizke pa na visoko etnično distanco.

Znak ● pri spremenljivkah pomeni, da visoke vrednosti tu kažejo na visoko etnično distanco, nizke pa na nizko etnično distanco.

Če pogledamo deleže etnične distance Slovencev glede na posamezne nivoje izražanja etnične distance za deset let kasneje vidimo, da se stvari spremenijo. V letu 1992 so bili Slovenci manj pripravljeni sklepati zakonske zveze z Muslimani in Albanci, medtem ko so bili bolj pripravljeni sklepati zakonske zveze s Hrvati in Makedonci. Prijateljske odnose so bili najbolj pripravljeni sklepati s Hrvati in Makedonci in manj s Srbi in Črnogorci. Slovenci so najbolj pokazali pripravljenost sklepanja sosedskih odnosov s Hrvati in Makedonci, medtem ko so pokazali zelo majhno pripravljenost za take odnose do Srbov in Črnogorcev. Največjo pripravljenost za sklepanje delavnih odnosov so Slovenci pokazali do Muslimanov in Makedoncev, najmanjšo pripravljenost pa do Hrvatov in Srbov. Z Srbi in Črnogorci so se bili Slovenci pripravljeni čim manj družiti in čim bolj s Hrvati in Makedonci. Isto velja tudi glede izogibanja teh narodov. Tako vidimo, da je etnična distanca najbolj izražena do Srbov in Črnogorcev in manj do Hrvatov in Makedoncev.

8.2.4. PREGLED ETNIČNE DISTANCE GLEDE NA POSAMEZNE ETNIČNE SKUPINE ZA LETO 1992

Tabela 8.6: Etnična distanca glede na posamezne etnične skupine za leto 1992.

SJM 92/3	Hrvati	Srbi	Makedonci	Črnogorci	Muslimani	Albanci
☞ najtesneje, s poroko	4,4	2,4	2,4	2,2	1,7	1,8
☞ v prijateljskih stikih	20,8	13,6	17,4	13,7	15,6	14,3
☞ v dobrih sosedskih odnosih	35,5	22,1	26,4	22,8	24,9	23,9
● v dobrih delavnih odnosih	18,3	22,3	30,7	26,2	27,8	27,4
● da bi se čim manj družil	15,5	23,9	16,7	22,7	20,7	21,4
● izogibal bi se jih	5,5	15,7	6,4	12,4	9,2	11,2
SKUPAJ	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Znak ☞ pri spremenljivkah pomeni, da visoke vrednosti tu kažejo na nizko etnično distanco, nizke pa na visoko etnično distanco.

Znak ● pri spremenljivkah pomeni, da visoke vrednosti tu kažejo na visoko etnično distanco, nizke pa na nizko etnično distanco.

Če pogledamo etnično distanco Slovencev glede na posamezne etnične skupine za leto 1992 vidimo, da so tu večje razlike v etnični distanci do pripadnikov drugih narodov bivše Jugoslavije kot v letu 1982. Najmanjši odstotki so opaženi pri sklepanju porok, kar kaže na majhno pripravljenost Slovencev za sklepanje etnično mešanih zakonskih zvez s pripadniki drugih narodov bivše Jugoslavije. S Hrvati so bili najbolj pripravljeni sklepati sosedske odnose, prijateljske odnose in nato še delavne odnose. Najmanjši deleži etnične distance Slovencev do Hrvatov so glede pripravljenosti do druženja ali njihovega izogibanja. S Srbi so se bili Slovenci pripravljeni čim manj družiti, z njimi so bili pripravljeni sklepati tudi delavne odnose in v manjši meri sosedske in prijateljske odnose. Velik je tudi odstotek tistih, ki so se jim bili pripravljeni izogibati. Z Makedonci so bili radi Slovenci v večji meri v delavnih odnosih in v sosedskih odnosi in v manjši meri v prijateljskih. Za Črnogorce je največji odstotek Slovencev menilo, da bi bili z njimi pripravljeni sklepati delavne odnose, nato jim sledijo odstotek tistih, ki bi se z njimi čim manj družili. Podobno etnično distanco imamo Slovenci do Muslimanov in Albancev. Z njimi bi bili najraje pripravljeni sklepati delavne in sosedske odnose, medtem ko bi bili manj pripravljeni z njimi sklepati prijateljske odnosov ali pa bi se z njimi čim manj družili.

❖ Primerjava poprečji etnične distance

Tabela 8.7: Povprečja etnične distance za leto 1982.

	Hrvati	Srbi	Makedonci	Črnogorci	Muslimani	Albanci
Povprečje	2,56	2,60	2,67	2,67	2,85	3,20

Tabela 8.8: Povprečja etnične distance za leto 1992.

	Hrvati	Srbi	Makedonci	Črnogorci	Muslimani	Albanci
Povprečje	3,36	3,98	3,61	3,91	3,78	3,8

Če primerjamo med sabo povprečja etnične distance glede na leti 1982 in 1992 vidimo, da je v obdobju desetih let prišlo do razlik glede izražanja etnične distance do posameznih etničnih skupin bivše Jugoslavije. Na splošno so se povprečja povečala v primerjavi z letom 1982, prišlo pa je tudi do zamenjave zaporedja etničnih skupin glede na to v kakšni meri do njih izražamo etnično distanco. Leta 1982 so Slovenci imeli najnižji nivo etnične distance do Hrvatov in Srbov, nato jim sledijo še Makedonci , Črnogorci. Najvišji nivo etnične distance so izražali do Muslimanov in Albancev. Po dobrem letu po osamosvojitvi Slovenije, leta 1992, izražajo največjo etnično distanco Slovenci do Srbov in Črnogorcev, nato jim sledijo še Albanci in Muslimani. Najmanjšo etnično distanco pa so imeli do Makedoncev in Hrvatov.

Glede na dogodke, ki so se dogajali v obdobju desetih let, rezultati do katerih smo prišli, ne presenečajo. Srbska in Črnogorska agresija do Slovencev in drugih narodov, kot tudi njihovo nasprotovanje odcepitvi Republike Slovenije od Jugoslavije, je pri Slovencih povzročilo povečanje etnične distance do teh etničnih skupin. V letu 1982 smo z drugimi narodi takratne Jugoslaviji živeli še v harmoniji, bratstvu in enotnosti in smo do njih tudi na splošno gojili bolj pozitivno etnično distanco kot takrat, ko smo postajali samostojna država. Takrat je etnična distanca izhajala na medsebojnih razlikah v kulturi, jeziku in veri in drugih medsebojnih razlikah. Kar je izraženo v našem odnosu do Muslimanov in do Albancev, ki se od nas bolj razlikujejo kot ostali narodi. Leta 1992 je etnična distanca začela temeljiti bolj na političnih medetničnih konfliktih, kar je vidno v našem odnosu do Srbov in do Črnogorcev, kot tudi na izoblikovani močni slovenski nacionalni vezanosti. Treba je tudi poudariti, da so razlike v etnični distanci Slovencev glede na različne nivoje izražanja etnične distance do teh narodov, temeljile na izoblikovanih stereotipih in predsodkih, ki so jih imeli Slovenci do teh narodov.

8.3. T-TEST

Da bi ugotovila ali leto anketiranja vpliva na mojo izbrano odvisno spremenljivko NESTRPNOST sem postavila ničelno in osnovno domnevo.

- **Ničelna domneva:** $H_0 : \mu_1 = \mu_2$; leto anketiranja ne vpliva na nestrpnost $\Rightarrow$ povprečna nestrpnost Slovencev do pripadnikov narodov bivše Jugoslavije (merjena na podlagi socialne distance) leta 1992 je enaka kot leta 1982.
- **Osnovna domneva:** $H_1 : \mu_1 > \mu_2$; leto anketiranja vpliva na nestrpnost $\Rightarrow$ povprečna nestrpnost Slovencev do pripadnikov narodov bivše Jugoslavije (merjena na podlagi socialne distance) leta 1992 je večja kot leta 1982.

S t-testom sem preverila, če moja osnovna hipoteza ($H_1 : \mu_1 > \mu_2$) drž, tako da sem poskušala zavrniti ničelno hipotezo $H_0 : \mu_1 = \mu_2$.

Tabela 8.9: Statistike izbranih skupin

NESTRPNOST	N	x	SD (x)	Koeficient asimetrije	Keficient sploščenosti
SJM 82	1490	2,75	,96	,661	,388
SJM 92/3	1429	3,75	1,13	-,136	-,536

Tabela 8.10: Neodvisni t- test vzorcev1/2

NESTRPNOST	Levenov preizkus za enakost varianc		t-test za enakost aritmetičnih sredin		
	F	St. značilnost	t	df	St. značilnost
Enakost varianc predpostavljena	47,708	0,000	25,593	2917	0,000
Enakost varianc ni predpostavljena			25,504	2794,597	0,000

Tabela 8.11: Neodvisni t-test vzorcev 2/2

NESTRPNOST	t-test za enakost aritmetičnih sredin			
	Razlika v aritmetični sredini	Standardna napaka razlike	95% Interval zaupanja razlike	
			Spodnja meja	Zgornja meja
Enakost varianc predpostavljena	0,99	0,0388	0,92	0,92
Enakost varianc ni predpostavljena	0,99	0,0389	1,07	1,07

Za preverjanje pravilnosti svoje hipoteze sem najprej preizkusila domnevo o enakosti varianc $H_0: \sigma_1^2 = \sigma_2^2$ z Levinovim preizkusom. Kot lahko razberemo iz tabele nam preizkus razkrije značilno razliko varianc pri vrednosti $P = 0,00$ in veliki vrednosti $F = 47,708$, kar pomeni, da lahko zavrnem ničelno hipotezo in sprejemem osnovno domnevo ob stopnji značilnosti $\alpha = 0,00$, ki predpostavlja, da leto anketiranja vpliva na nestrpnost Slovencev.

Iz rezultatov t-testa lahko zaključim, da se je nestrpnost Slovencev do pripadnikov drugih narodov bivše Jugoslavije v letu 1992 glede na leto 1982 povečala ob predpostavljenih implicitnih dejavnikih, kot sta spremenjeni družbeni kontekst in nacionalna vezanost.

9. ZAKLJUČEK

Skozi mojo diplomsko nalogo sem prišla do naslednjih ugotovitev in spoznanj. Skozi teoretski del naloge sem spoznala, da nestrpnost sega na vsa področja družbenega življenja in da ima izjemno prilagoditveno moč. Skozi čas ne prihaja do njenega izginjanja temveč se le ta spreminja v druge, bolj prikrite, simbolne oblike, ki jih je v določeni družbi težje prepoznati, saj delujejo bolj na področju anonimnosti vsakdanjega življenja daleč od oči kritične javnosti, zaradi česa so postale nevarnejše od obstoječih oblik. Nestrpnost ima sposobnost, da se širi hitro kot virus in da lahko postane odkrito orodje določene politike in ideologije. Lahko je posledica različnih dejavnikov, kot na primer osebnosti posameznika, družbenega konteksta ali medskupinskih procesov. V določeni družbi jo lahko zmanjšamo, vendar pa je to težek in dolgotrajen proces, ki zahteva vključenost, vseh tako posameznikov, kot tudi celotne družbe. Za nas je nestrpnost izjemnega pomena, saj kaže na to, kakšni so medčloveški odnosi v naši družbi in nas opozarja tudi na to, da so lahko posledice, ki jih ima nestrpnost, katastrofalne, kar je razvidno tudi iz naše zgodovine.

V praktičnem delu naloge sem najprej s pomočjo časovne analize prišla do ugotovitve, da je čas anketiranja, ob predpostavljenih implicitnih dejavnikih, kot sta spremenjeni družbeni kontekst in nacionalna vezanost, pomembno vplival na nestrpnost Slovencev, tako da se je v roku desetih let, nestrpnost Slovencev do pripadnikov narodov bivše Jugoslavije povečala. S povečanjem nestrpnosti pa je prišlo tudi do kvalitativnih sprememb izražanja nestrpnosti. Leta 1982 je nestrpnost Slovencev do drugih narodov bivše Jugoslavije, merjena na podlagi etnične socialne distance, izhajala iz globljih kulturnih razlikah med narodi, kar je razvidno iz večje izražene nestrpnosti do Muslimanov in Albancev. Leta 1992 pa je nestrpnost Slovencev izhajala iz medetničnih konfliktov v državi, saj je bila bolj izražena do Srbov in Črnogorcev, ki so takrat izvajali agresijo nad nami in drugimi narodi. Vse to pa naj bi bila posledica slabih družbenih, socialnih, gospodarskih in političnih razmer v državi, kot tudi povečane nacionalne identitete in z njo povečane stopnje nacionalne navezanosti na slovenski narod.

S pomočjo presečne analize sem poskušala ugotoviti, če so ti dejavniki dejansko vplivali na povečanje nestrpnosti Slovencev v letu 1992. Prišla sem do ugotovitve, da je na nestrpnost državljanov Slovenije leta 1992 pomembno vplivala samo nacionalna vezanost, kar pomeni, da se je s povečevanjem nacionalne vezanosti povečevala tudi nestrpnost do drugih narodnosti bivše Jugoslavije, medtem ko vpliv subjektivnega družbenega konteksta, ni bil statistično značilen. To bi lahko pojasnila z dejstvom, da je bilo veliko porazdelitev konstruktov danih spremenljivk močno asimetričnih, kar je posledica krutih razmer v katerih smo živeli leta 1992, ki so takrat dosegle tudi svoj vrhunec, kot tudi slabe operacionalizacije spremenljivk. Obe spremenljivki mi tudi slabo pojasnita teoretski model nestrpnosti, saj pojasnita le slab procent variabilnosti nestrpnosti do pripadnikov drugih narodov bivše Jugoslavije. Vzroke slabe pojasnitve modela bi lahko našla v kompleksnosti pojma nestrpnosti, saj v teoretski model niso bili vključeni vsi dejavniki, ki vplivajo na nestrpnost, kot na primer posameznikova osebnost. To izhaja iz dejstev, da sem delala analizo na sekundarnih zbranih podatkih, kjer sem bila omejena pri izbiro spremenljivk, kot tudi z načinom njihovega merjenja ali operacionalizacije. Določeni konstrukti, ki bi bili za moj teoretski model pomembni, takrat s pomočjo raziskave Slovenskega javnega mnenja niso bili merjeni. Pomembno pa je poudariti tudi to, da je bilo v podatkih pri izbranih spremenljivkah tudi veliko manjkajočih vrednosti, kar je vplivalo tudi na slabše rezultate analize. Slabši raziskovalni rezultati so posledica tudi dejstva, da je tematika nestrpnosti posameznikov in skupin zelo občutljiva. Posamezniki ponavadi pri družbeno občutljivih tematikah odgovarjajo družbeno zaželeno ali pa se od odgovorov vzdržijo, ker se svojih pogledov bojijo izpostaviti, in tako ne odgovarjajo kot sami menijo, kar pa popači realno sliko razmer v družbi.

Kljub temu, da se izbrana dejavnika družbeni kontekst in nacionalna vezanost nista izkazala kot pomembna pa ne moremo mimo dejstva, da je bila v letu 1992 velika nestrpnost Slovencev do pripadnikov narodov bivše Jugoslavije. Velika nestrpnost leta 1992 nam kaže na to, da so bili takrat slabi medetnični odnosi, ki bi se lahko spremenili tudi v kakšno hujšo obliko izražanja nestrpnosti, kar bi privedlo do še večjega poslabšanja medetničnih odnosov.

10. LITERATURA

1. Bates, Christopher Doob (2000): " Sociology an introduction, sixth edition".
The Harcourt press.
2. Feldman, Eva (2000) " Tolerance: basis for democratic interaction ". Bertelsmann
Group for Policy Research (ed.); Bertelsman foundation Publishers; Gütersloh.
3. Ferligoj, Anuška (1997):" Osnove statistike na prosojnicah." samozaložba, Ljubljana.
4. Ferligoj, Anuška (1998): " Multivariatna analiza (primeri)." Ljubljana.
5. Gould J.; William L. Kolb. 1969: " A dictionary of the social sciences ". Free
Press, New York.
6. Haralambos Michael, Holborn Martin (1999): "Sociologija: teme in
pogledi ". DZS, Ljubljana.
7. Hinton, Perry R. (2000): " Stereotypes, cognition and culture " .
Psychology Press, Philadelphia.
8. Johnson, Allan G. (2000): " The Blackwell Dictionary of Sociology. A user's
guide to sociological language ". Blackwell publishers ltd, Oxford; Second
Edition
9. Južnič, Stane (1993): " Identiteta ". FDV, Ljubljana.
10. Košmelj, Blaženka ed al. (2002): " Statistični terminološki slovar ". Statistično društvo
Slovenije: Študentska založba, Ljubljana.
11. Lukšič-Hacin Marina (1999): "Multikulturalizem in migracije". Založba ZRC,
Ljubljana.
12. Nastran-Ule, Mirjana (1997): " Temelji socialne psihologije ". Znanstveno in
publicistično središče. Zbirka ALFA, Ljubljana.
13. Palomares, Susanna (2001): "Spodbijanje strpnosti in spoštovanje drugačnosti".
Inštitut za psihologijo osebnosti, Ljubljana.
14. Ramachandran, V. S. (1994): "Encyclopedia of human behavior". Academic Press,
San Diego. Vol 3 (J-P)
15. Reardon, Betty A. (1997): "Tolerance – the threshold of peace". Unesco,
Paris.
16. Repe Božo, [povod povzetka Nives Sulič Dular] (2001): »Slovenci v osemdesetih
letih.« Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana.-(Zbirka zgodovinskega
časopisa; 23)

17. Rot, Nikola (1983): "Osnovi socialne psihologije". Zavod za udžbenike i nastavna sredstva-Beograd, Obilićev venac 5/ I.
18. Smith, Anthony D. (1991): "Nacional identity". Penguin Group, London.
19. Štampar, Petra (2001): "Povezanost stereotipnih predstav o narodnostih in spomina na vojno v BIH pri slovenskih študentih". Diplomsko delo.
20. Toš, Niko (1997): " Vrednote v prehodu I. Slovensko javno mnenje 1968-1990." Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Inštitut za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. str. 341-400.
21. Toš, Niko (1999): " Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1990-1998." Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Inštitut za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. str. 185-216.
22. Cover, J. Daniel, (1995): " The efect social contact on prejudice ". The journal of Social Psychology, 135, 3, str.403-405.
23. Čačić-Kumpes, Jadranka (1996): "Obrazovanje i tolerancija ". Društvena istraživanja, 5, str.307-319.
24. Kovačev, Asja Nina (1996): "Teorija družbene identitete in druge teorije medskupinske diferenciacije". Anthropos 1-2.
25. Krek, Janez (2000): "Vzgoja k strpnosti". Sodobna pedagogika, 51,1, str.82-103.
26. McAllister, Ian (1991): " Social distance among Australian Ethic Groups ". Sociology ans social Research, 75, 2, str.95-100.
27. Nastran-Ule, Mirjana (1999): "Socialna psihologija predsodkov". V: Nastran-Ule, Mirjana (ur.): Predsodki in diskriminacija, Izbrane socialne -psihološke študije, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, str. 299-342.
28. Ošlak, Vinko (1996): "Zakaj težko prenašamo drugega: vzroki in razlogi diskriminacije". Odsevana, 14, 26, str. 23-25.
29. Pantič, Dragomir (1987): "Karakteristike socialne distance kod zaposlenih u društvenom sektoru SFRJ". Časopis za sociologiju, socialnu psihologiju i socialnu antropologiju; Beograd; 29, 4, str.559-597.
30. Požarnik, Hubert (1996): "Psihologija nestrpnosti". Strpnost iz ljubezni; Skupnost katoliške mladine; Ljubljana, str. 109-120.
31. Pribac, Igor (1994): "Versko in politično ozadje Lockovega pisma o toleranci". Časopis za kritiko znanosti, XXII,164-165, str.15-23.

32. Skledar, Nikola (1996): "Tolerancija kao nužni uvjet ljudskoga zajedništva i dostojanstva". Društvena istraživanja, 5, str.293-306.
33. Stres, Anton (1996): "Strpnost med skepso in spoštovanjem". Strpnost iz ljubezni; Skupnost katoliške mladine; Ljubljana, str. 9-32.
34. Todorov Cvetan (1987): "Tolerancija i netolerancija". Kulturni radnik, 40, 5, str.161-179.
35. Weinberger, Ota (1995): "Strpnost kot temeljni postulat človečnosti". Razgledi, 16, str. 16-17.
36. Weinfurt, Kevin P.; Moghaddam, Fathali M. (2001): "Culture and Social Distance: A Case Study of Methodological Cautions". Journal of Social Psychology, 141, 1, str. 101-110.

11. PRILOGA

PRILOGA A: PRIMER IZPISA REZULTATOV OPISNIH STATISTIK ZA DEMOGRAFSKE SPREMENLJIVKE V PROGRAMSKEM PAKETU SPSS 9.0

Statistics

	N		Mean	Std. Error of Mean	Std. Deviation	Skewness	Kurtosis
	Valid	Missing					
TIP KRAJEVNE SKUPNOSTI	1426	3	2,11	2,40E-02	,91	-,219	-1,748
STAROSTR	1418	11	3,5374	4,384E-02	1,6510	-,137	-1,140
6.14 NAVEDITE ZADNJO ŠOLO, KI STE JO KONČALI, REDNO ALI IZREDNO:	1416	13	4,53	5,91E-02	2,22	,347	-,820
6.02 SPOL	1429	0	1,47	1,32E-02	,50	,108	-1,991

PRILOGA B: PRIMER IZPISA REZULTATOV OPISNIH STATISTIK ZA SESTAVLJENE SPREMENLJIVKE V PROGRAMSKEM PAKETU SPSS 9.0

Statistics

	N	Missing	Mean	Std. Error of Mean	Std. Deviation	Skewness	Kurtosis
	Valid						
NESTRPNO	1429	0	3,7503	3,002E-02	1,1348	-,136	-,536
NACVEZ	1005	424	1,9916	1,497E-02	,4747	,206	,279
DRKON	757	672	2,5428	1,776E-02	,4886	-,180	,268

PRILOGA C: PRIMER IZPISA REZULTATOV KORELACIJSKE MATRIKE MED SESTAVLJENIMI SPREMENLJIVKAMI V PROGRAMSKEM PAKETU SPSS 9.0

Correlations

		NESTRPNO	NACVEZ	DRKON
NESTRPNO	Pearson Correlation	1,000	,059*	,016
	Sig. (1-tailed)	,	,030	,333
	N	1429	1005	757
NACVEZ	Pearson Correlation	,059*	1,000	-,113**
	Sig. (1-tailed)	,030	,	,002
	N	1005	1005	633
DRKON	Pearson Correlation	,016	-,113**	1,000
	Sig. (1-tailed)	,333	,002	,
	N	757	633	757

* Correlation is significant at the 0.05 level (1-tailed).

** Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed).

PRILOGA D: PRIMER IZPISA REZULTATOV REGRESIJE V PROGRAMSKEM PAKETU SPSS 9.0

Variables Entered/Removed

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	DRKON, NACVEZ	,	Enter

- a All requested variables entered.
b Dependent Variable: NESTRPNO

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,081	,007	,003	1,0853

- a Predictors: (Constant), DRKON, NACVEZ

ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,866	2	2,433	2,066	,128
	Residual	742,063	630	1,178		
	Total	746,930	632			

- a Predictors: (Constant), DRKON, NACVEZ
b Dependent Variable: NESTRPNO

Coefficients

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3,179	,316		10,059	,000
	NACVEZ	,187	,093	,081	2,020	,044
	DRKON	4,095E-02	,090	,018	,453	,651

- a Dependent Variable: NESTRPNO

Group Statistics

	letnica ankete	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
NEST82	Leto 1992	1429	3,75	1,13	3,00E-02
	Leto 1982	1490	2,76	,96	2,48E-02

Independent Samples Test

		NEST82		
		Equal variances assumed	Equal variances not assumed	
Levene's Test for Equality of Variances	F	47,708		
	Sig.	,000		
t-test for Equality of Means	t	25,593	25,504	
	df	2917	2794,597	
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	
	Mean Difference	,99	,99	
	Std. Error Difference	3,88E-02	3,89E-02	
	95% Confidence Interval of the Difference	Lower	,92	,92
		Upper	1,07	1,07

PRILOGA E: PRIMER IZPISA REZULTATOV FAKTORKE ANALIZE V PROGRAMSKEM PAKETU SPSS 9.0 ZA KONCEPT NESTRPNOSTI

I.

Korelacijska matrika

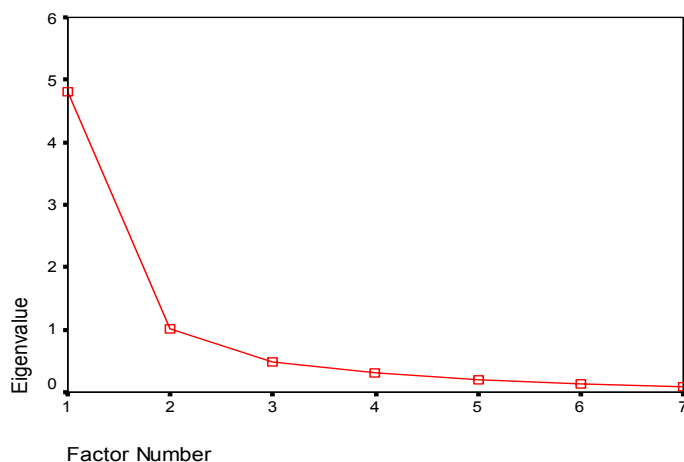
		a) Slovenci	b) Hrvati	c) Srbi	d) Makedonci	e) Ārnogorci	f) Muslimani	g) Albanci
Correlation	a) Slovenci	1,000	,138	,034	,072	,035	,051	,037
	b) Hrvati	,138	1,000	,627	,657	,606	,632	,600
	c) Srbi	,034	,627	1,000	,754	,870	,788	,771
	d) Makedonci	,072	,657	,754	1,000	,792	,870	,800
	e) Ārnogorci	,035	,606	,870	,792	1,000	,850	,817
	f) Muslimani	,051	,632	,788	,870	,850	1,000	,885
	g) Albanci	,037	,600	,771	,800	,817	,885	1,000
Sig. (1-tailed)	a) Slovenci		,000	,101	,003	,092	,027	,083
	b) Hrvati	,000		,000	,000	,000	,000	,000
	c) Srbi	,101	,000		,000	,000	,000	,000
	d) Makedonci	,003	,000	,000		,000	,000	,000
	e) Ārnogorci	,092	,000	,000	,000		,000	,000
	f) Muslimani	,027	,000	,000	,000	,000		,000
	g) Albanci	,083	,000	,000	,000	,000	,000	

Komunalitete

	Initial	Extraction
a) Slovenci	2,508E-02	6,276E-02
b) Hrvati	,485	,646
c) Srbi	,781	,766
d) Makedonci	,785	,800
e) Ārnogorci	,833	,857
f) Muslimani	,872	,890
g) Albanci	,803	,816

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Scree Plot

II.

Korelacijska matrika

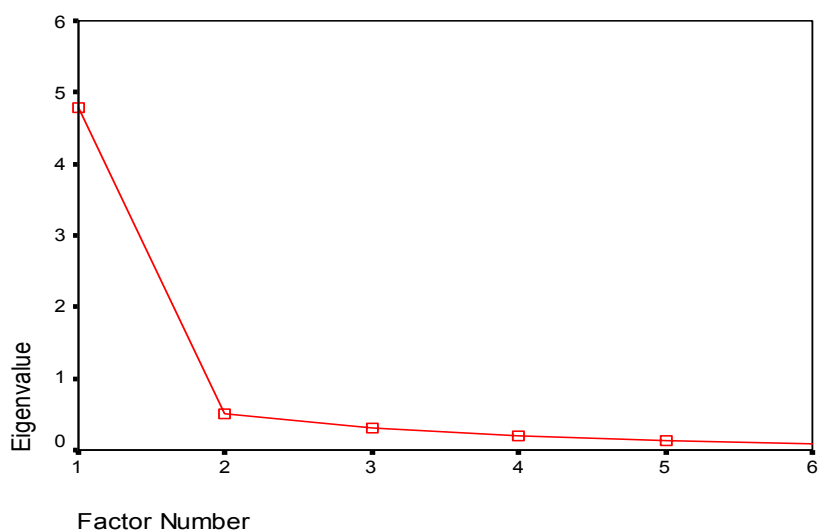
	b) Hrvati	c) Srbi	d) Makedonci	e) Ārnogorci	f) Muslimani	g) Albanci
Correlation						
b) Hrvati	1,000	,629	,655	,605	,631	,598
c) Srbi	,629	1,000	,752	,870	,787	,770
d) Makedonci	,655	,752	1,000	,793	,871	,801
e) Ārnogorci	,605	,870	,793	1,000	,850	,817
f) Muslimani	,631	,787	,871	,850	1,000	,886
g) Albanci	,598	,770	,801	,817	,886	1,000
Sig. (1-tailed)						
b) Hrvati		,000	,000	,000	,000	,000
c) Srbi	,000		,000	,000	,000	,000
d) Makedonci	,000	,000		,000	,000	,000
e) Ārnogorci	,000	,000	,000		,000	,000
f) Muslimani	,000	,000	,000	,000		,000
g) Albanci	,000	,000	,000	,000	,000	

Tabela celotne pojasnjene variance

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	4,792	79,873	79,873	4,576	76,263	76,26
2	,498	8,292	88,165			
3	,306	5,093	93,259			
4	,192	3,200	96,459			
5	,123	2,044	98,503			
6	8,982E-02	1,497	100,000			

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Scree Plot

PRILOGA F: PRIMER IZPISA REZULTATOV FAKTORKE ANALIZE V PROGRAMSKEM PAKETU SPSS 9.0 ZA KONCEPT NACIONALNE VETANOSTI

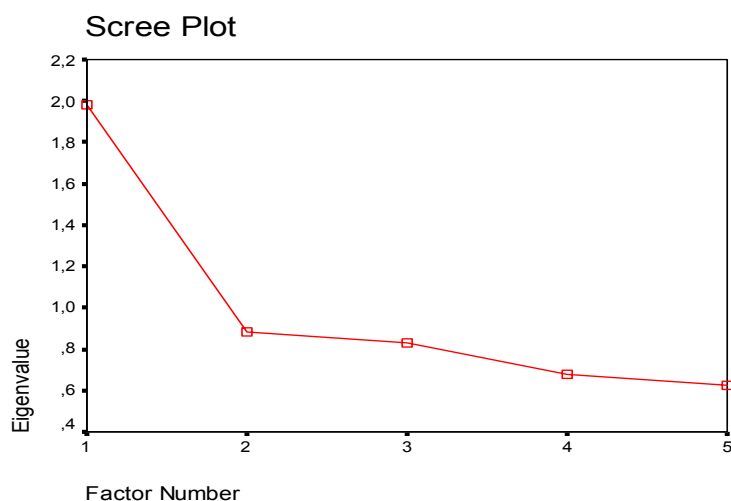
Korelacijska matrika

		a) narod	c) samostojnost	k) patriotizem	l) slovenstvo	t) solidarnost
Correlation	a) narod	1,000	,331	,236	,319	,181
	c) samostojnost	,331	1,000	,186	,342	,160
	k) patriotizem	,236	,186	1,000	,299	,143
	l) slovenstvo	,319	,342	,299	1,000	,193
	t) solidarnost	,181	,160	,143	,193	1,000
Sig. (1-tailed)	a) narod		,000	,000	,000	,000
	c) samostojnost	,000		,000	,000	,000
	k) patriotizem	,000	,000		,000	,000
	l) slovenstvo	,000	,000	,000		,000
	t) solidarnost	,000	,000	,000	,000	

Tabela celotne pojasnjene variance

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	1,982	39,633	39,633	1,270	25,408	25,40
2	,883	17,665	57,297			
3	,831	16,614	73,912			
4	,681	13,611	87,522			
5	,624	12,478	100,000			

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

PRILOGA G: PRIMER IZPISA REZULTATOV FAKTORKE ANALIZE V PROGRAMSKEM PAKETU SPSS 9.0 ZA KONCEPT DRUŽBENEGA KONTEKSTA

Korelacijska matrika

	a) kako živijo ljudje	b) demokratičnost odločanja	c) spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	d) spoštovanje dela	e) možnost dobiti stanovanje	f) možnost dobiti zaposlitev	g) zakonitost	h) možnost izobraževanja	i) kulturno življenje	j) možnost imeti, preživljati otroke	k) zdravstveno varstvo	l) vpliv stroke na vladne odločitve
a) kako živijo ljudje	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
b) demokratičnost odločanja	,000	,000	,000	,000	,000	,003	,000	,000	,000	,000	,000	,000
c) spoštovanje človekovih pravic in svoboščin	,000	,000	,000	,000	,001	,001	,000	,000	,000	,000	,000	,000
d) spoštovanje dela	,000	,000	,000	,000	,000	,006	,000	,000	,000	,000	,000	,000
e) možnost dobiti stanovanje	,000	,000	,001	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,003
f) možnost dobiti zaposlitev	,000	,003	,001	,006	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,032
g) zakonitost	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
h) možnost izobraževanja	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
i) kulturno življenje	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
j) možnost imeti, preživljati otroke	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
k) zdravstveno varstvo	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
l) vpliv stroke na vladne odločitve	,000	,000	,000	,000	,003	,032	,000	,000	,000	,000	,000	,000

Tabela celotne pojasnjene variance

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	3,756	31,296	31,296	3,178	26,485	26,485
2	1,577	13,138	44,434	,998	8,318	34,803
3	1,041	8,675	53,109	,579	4,825	39,628
4	,820	6,837	59,946			
5	,813	6,778	66,724			
6	,731	6,089	72,813			
7	,699	5,826	78,639			
8	,611	5,091	83,730			
9	,572	4,770	88,500			
10	,510	4,251	92,750			
11	,488	4,066	96,816			
12	,382	3,184	100,000			

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

